

సంగీత

కాంతామతి

ఇది

సత్యహరిశ్చంద్ర, మనోరమ, అశోకేశ్వరకథలు

మొదలై నవి వ్రాసిన

బ్రహ్మశ్రీ చెఱుకువల్లి వేంకటరామయ్యచే

రచియింపఁబడినది.

పబ్లిషర్

కాళహస్తి తమ్మారావుగారి కుమారుడైన

సూర్య ప్రకాశ రావు

ప్రొపైర్టర్

అంబికాబుక్కు డిపో

రాజమహేంద్రవరము.

రెండవ కూర్పు 1000 ప్రతులు.

రాజమహేంద్రవరము,

నిడమర్రు వెంకటకృష్ణమూర్తి అండు బోధరువారి

శ్రీ కృష్ణా ముద్రాక్షిరశాలయందు,

ముద్రింపఁబడినది.

1927.

ఆల్ రిజిస్టర్డ్ కాఫీరైటు]

[వెల 0-12-0.]

ఈనాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు

సూత్రీధారుడు.

వికృతమూర్ఖుడు—ఉజ్జయినీదేశపురాజు.

మంత్రి.

శక్తివర్మ—కాంతామతి తండ్రి.

వేగవంతుడు— } కాంతామతియున్న చెజనాల
గుణవంతుడు— } కావలివారు.

కిరాతులు—ద్వారపాలురు వైరాళులు.

స్త్రీలు.

సత్య.

కాంతామతి—వికృతమూర్ఖుని భార్య.

మదనమాలిని—దాసి.

భూమిక

ఇప్పుడు సహజముగా స్త్రీవేషధారులు తక్కువయగుటచే స్త్రీ పాత్రలు ఎక్కువగానున్న నాటకముల బోధించుట కష్టముగానున్న దనియు స్త్రీపాత్రల తక్కువగాగల నాటకముకంటే రచింపుమని కొందఱు మిత్రులు నాతో జెప్పియుండిరి. ఆ కారణమున “కాంతామతి” నాటకమును రచించితిని.

ఇది చాలకాలము క్రిందట రచింపబడియు ప్రియమైనవారు భాగ్యము లభించినదికాదు. నేడు కాళహస్తి సూర్యప్రకాశరావుగారు దీనిని బ్రకటింపదమనియు, దీనిస్వాతంత్ర్యము తమ కొనంగుమని కోరినందున వారి యభీష్టము నెరవేర్చు నుద్దేశముతో బ్రకటనాధికార మొసంగితిని. ఇంక నిట్టి నాటకముల వ్రాయు బోత్సాహ మొసంగెదరుగాక. ఇందు కొన్ని తప్పులుండవచ్చును. వానిని దయతో దెల్పున రెండవకూర్పులో సవరించుకొనెదనని పండితులకు మనవిచేయుచున్నాను.

ఇట్లు విద్యద్విధేయుడు,
చెజకువల్లి వేంకటరామయ్య.

శుభమస్తు.

కాంతామతి.

ప్రథమాంకము.

నాంది

ఉ. తన్ననమానముం బరపె తాళుదునే నిపుడంచు కోవసం
పన్నమనస్కయై హరినిబాసి యరణ్యమునందు గోర్కిమై
వెన్ననిపెన్నరంబునను వేడ్క జెలంగవసించులక్ష్మీదా
గిన్నెన నాధుతోఁగలసి కావుత సభ్యులజ్ఞేమ సంపదన్.

నాంద్యంతిమున సూత్రీభారుడు

సూ.—రిసగిహణానుకూలమతివిశేషనిరతిశయలగు నో సభా
స్థారులారా! సూర్యసమతేజోధుర్యులారా! చంద్రకిరణతిరస్కృతామల
యశోవిజయిగంతరాళులారా! అంగారకసదృశశుచిత్వలలితులారా!
బుద్ధిజితబుధులారా! గురుమతిగురులారా! శుక్రగ్రీవీతివిశారదులారా!
“ఈవసంతసమయంబున నేచేని మనోహరనాటకమాడి మమ్ము సంతోష
పెట్టుడనికదా నుడివీతిరి. అట్టినాటకరామేషికలదో బహుశనా
టకపరిశీలితాంతఃకరణగాలును సమయస్ఫూర్తిజలదియు నగు మదీయ
వేద్యునితో నాలోచించెదను.

నటి—(ప్రవేశించి) నాథా! మన్నింపును; జనులొక విషయ
మునుగూర్చి తబ్బిబ్బు గుచుంటచే నచేమియో విచారించి వచ్చుటచే
సంత యాలస్యమైనది

సూ.—ఎందుకట్లు ప్రజ తబ్బిబ్బు లగుట.

న—వెనుక తిరుమలేశ్వరుని భార్య మగనితోఁ బట్టుబట్టి వెడ
లిపోయినది కదా?

సూ—జూను. నే నెఱింగిన యంశమే.

న.—ఇప్పుడు చక్కని కుమారుని వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చినది

సూ—అయిన

న—ఎంత సిగ్గుమాలిన యాడుదియో కాని వీఁడు నీకుమా
రుఁడని మగనితో వాదించుచున్నదట.

సూ—త్యాగత.

న—అందఱుచేరి వారిని సఖ్య బఱచి యద్దానిని గూర్చి
చెప్పకొనుచున్నారు. ఆసంగతి వినుచుండుటచే నింత ప్రొద్దు పోయినది

సూ—(జ్ఞప్తి నభినయించుచు) సఖీ! అనవసరపు వ్యవహార
ము మాటాడుచు పశ్చింతాంసమును మరచితిమి.

న—నాథా! కర్తవ్య మేమి;

సూ—, ఎద్దియేని నవీననాటకమాడి మము సంతోషపెట్టు”
మని అట్టినాటక మేది కలదు?

న—నే నుడివిన యంశములే కల యొక నాటకమును మొన్న
నే చూచియుంటిని. దానిని బ్రేదర్శించిన బా గుండును.

సూ—తేరియనీ! జానిని రచించిన వారెవరు?

న—సఖా! వినుండు.

నీ. బాలకులను నీతి బాగు గాబోధింప

బాలనీతినివ్రాసి వరలినాఁడు

సరసులు మెచ్చంగఁ జతురత ద్రోపదీ

వస్త్రాపహరణంబు వ్రాసినాఁడు

పండితసామరుల్ పలమహర్ష మునొంద

నిండ్రీవిజయము రచించినాఁడు

గానవృత్తంబులు గడునేర్పు మెరయి “గాం

తామతి” నాగూర్పు తనరినాఁడు

గీ. శౌనకసగోత్రభవుఁడు ప్రజ్ఞలలితుఁడు
చెఱకుపల్లి వంశజలధి శ్రీయసుజుఁడు,
విమల కృష్ణనూర్యసుతుఁడు విశదకీర్తి
యరయ వేంకటరామాఖ్య నలరువాఁడు.

నూ—తరుణీ! ఈపని గ్రంథరచన కడుహృద్యంబని వింటిని.
నేడు కని యానదించెదను. కాని, సఖి! నీమాటలసమ్మి యీసరసా
గ్రీనకులకడ బ్రదర్శించి నగుబాట్ల నొందెదనేమో యనిభయమగు
యన్నది.

న—ఆర్యా!

గీ నవ్వబసలేని జాలిని నివ్వటులెడు
పట్ల నవ్వకుండరుబోయ భాషాణముల
మఱియు నయ్యెయెడలజూడ మనసునందు
బుట్టి రసముల కేరీతి బొడలుజారొ

నూ—సఖి! యిప్పటికె చాలయాలస్యమొనర్చితిమి. వసంతా
గమాలిందసంభరితి పరభృతారావ వినోదకాంక్షితంబును, భృంగాం
గనాకృత రుంకారబంధురంబును, శుకశారికాకూజిత కుతూహలంబు
ను, శృంగారసస్థాయియు నగు నీ వసంతంబును నీ మతివిశేషంబున
వర్ణింపుము

న—చిత్తము.

సీ. పికసంపతికిఫల ప్రకరంబుదనియించి
చూపముల్ వాత్సత్వ శోభగాంచ
మధులిషంబులకు సమ్మతిమకరందము
నిచ్చిలతాంపముల్ హేచ్చుగాంచ
మలయవాయువు పరిమళయుతమై పాంధ
జనులకు మదిమిచ్చివినుతిగాంచ

వట్టుమోడులువల్లన న్నూర్తిగనులకుఁ

బండువొసంగుచుఁ బరిధవిల్లు

గీ. చంద్రకిరణంబులెంతయుఁ జలువవీయు

రమణతాపాలతావిహార కలితలయి

బొలలెంతయు నాహ్లాదభరముజెంది

యీవసంతతా సరముల నింపుగాంక్షు.

[తెఱవో]

అట్టి సంతోషమునకే నర్దురాలనా?

సూ—(విని) నుందరీ! నీ గానమాధుర్యము వర్ణనాతీతము. మనగానకళాభిధాన తననామము సార్థకముగఁ గాంతామతియై నిలిచి నాధునిరాకకై యెదురుచూచుచున్నది. కావున మనము తిడయజనదు న—చిత్తము. [ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.]

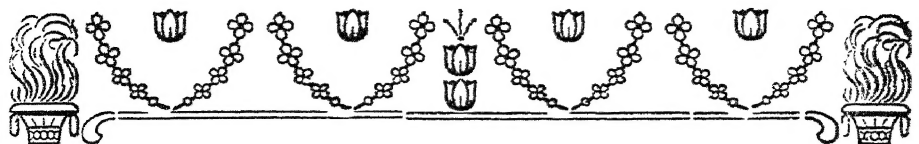
ఇది ప్రస్తావన.

ఈపుస్తకముతాలూకు శాశ్వత కాఫీరైటు హక్కులు నేను పొందియున్నాను. గన్ము నుందులోని అంతగాని, కొంతగాని, బాహంతరీకరించుటగాని, తేసినయెడల నేను జరుపుచర్యలకు లోనగుదురు.

ఈనాటకమును ప్రదర్శించువారు నాలనుమతి పొందవలెను.

ఇట్లు,

కాళహస్తి సూర్యప్రకాశరావు,
అంబికా బుక్కుడిపో, రాజమండ్రి.

కాంతామతి

ప్రతి ధర్మాంకము.

రంగము—ఉద్వాసవనము.

కాంతా—(ప్రవేశించి)

చిత్రపదవృత్తము—సారినలోచనశౌరీ!

గోరెద నిన్నెదభక్తి

నారమణుం ననుసూర్కి

శ్రీరమణా! తగ గావక.

అహ! నేటికి నయిదుదినంబులయి వివాహమయ్యు మదీయ ప్రాణనా
ధుని దర్శించు భాగ్యమలవడినదికాదు. ఈ రోజున “శయనాగారంబున
కరుదెంతు” మని వర్తమానమంపుటచే నిందువచ్చి “చంద్రోదయ
మునకు నిరీక్షించుచాతక” మట్టుంటిని. ఆమహానుభావుడు దయచే
యునని యెదురుచూచుచుండుటచే గన్నులు కాయలుకాచినవి.
మన్నిభుని దివ్యనామ సంస్మరణమాత్రమున శరీరమున బులకలుద్భవించుచున్నవి. నా నాభుడు దయచేసినచో

ఉ. ముచ్చటదీరజాతుకద మోహనిమూర్తిని బాహువల్లరి
హెచ్చుతమింగవుంగిట వహించి సుఖంతుననంగ కేళిలో
విచ్చుమనంబుతో నధరబింబమునందలి పట్టునొక్కు తో
గుచ్చినగోటిపోటు లనుకూలతఁ జెందెడు గబ్బిగుబ్బితో.

(ఇటునటు పరికించి) చెలికత్తె లెవ్వరిట లేరుకదా? వినిన హేళనమొనరింపఁ చూచెదరు. నా పొణవిభుఁడు వచ్చువాడ కనబడదే? మృగోవల్లభా! నిమిషముక యుగంబుగ గడపు నీచెలి బోవ వేగరమ్ము. కాలాతిక్రమణమైన విరహుడేకవి భిన్నమనస్కయై యచేతనక్రియ నుండు భవదీయ జాయంగాంచి జాలిం గూరెదవు.

(మలయవాయువుసోకి పులకలుగ్గిమ్ముటచూచి) అబ్బా! యేమిది? వడగాడ్చు కొట్టుచున్నయది. (పరికించి) కాదు. కాదు.

గీ. మలయగిరిదుర్గమందు బయలు వెడలుచు

కమలసంతతుల పరిమళములనొరిసి

నాండ్రశీతలవాఁపూర సరసిజేరు

మందమారుతి మిదినాకు మారకంబు.

అబ్బబ్బా! ఈవడగొట్టునకే బెదరుచుండ “గోరుచుట్టుపయిరోకలిపో” టనునట్లు లీచందమామకూడ జేరి బాధించుచున్నాఁ డేమిసేతును?

ఉ. రూపముజెందినావు ననుబోచెడుతేని కొలంబు సామిచే

దాపముపెట్టుచుంటివికదా మగవాండ్రను నిర్దయాత్మతక

బాపమటంచునెంచవు స్వభావము కృరముసాముమ్రొంగ సం

తాపముజెందవే పరుల తాపములట్టిసటం చెఱుంగవే.

నీవు మిన్నందుట నా మనోహరుఁడు వచ్చునంతవఱకే కానిమ్ము. ఓ పాడుపికమా! నీకుగూడ నమయమిపుడే యలవడినదా? కూయుము. కూయుము.

గీ. ఒగరులెగటునుగలిగిన చిగురులదిని

త్తుల్లిపడెదవునీకింత తుచ్చమతివి

నాథునధరామృతా న్వాదనసుఖమేను

గొనఁగ “జూచికన్నుల నిప్పుగొనవె పికమ!”

ఓగండుతుమ్మదా! వైరులతోఁగలసి నీవుకూడ దుష్టత్వమునుచుంటివా? ఎట్టిమంచివాడికైన దుష్టనసాంగత్యము చెట్టతనము కలిగింపక మానదు. అయ్యెరూ! ఈపాడుచిలుక కేమిదుర్బుద్ధియో కాని శృతి కలువుగ బలుకుచున్నయది. ఓపాణిపియా! త్వరగ రావన్నచో నీ దుష్టశత్రుమధ్యంబున ననదనై చావవలసివచ్చును. ఈరాకాసిమూకల నీసడించి యబలనను గావలేవా? రమ్ము. రమ్ము.

వికామార్కుడు—(ప్రవేశించి పరికిమించుచు) నేననుకొని నంతఁ జేసితిని. దీని గడనుతనమేమో కొంతవరకు వినోదార్థముగా బరీక్షించి విమ్మట కాపరాగారమందుంచెదను. (అని సమీపించును)

కాంతా—మనోహరా! వందనము. రాజకార్యనిర్వహణా యాస వికాంతస్వాంతులగు భూకాంతుల కింతుల మనోజ్ఞహాసభా వణ వినోదములేకదా ప్రమాదజనకంబులు?

వికా—(తనలో) అప్పుడే తనబుద్ధివిశేష ముపయోగఁజెఱచుచున్నది. (ప్రకాశముగా) లెదఁజీ! నీవుచెప్పినది యదార్థమే కాని,

కాంతా—(తనలో) “కాని” అని యూరకొనుటకు కారణ మేమియో? (ప్రకాశముగా) ఇంతికిన్న నెక్కు డెద్దికలదు?

వికా—(తనలో) తనతోఁగూడియుండుటకన్న యన్యములేదని యెల్లుసూచించుచున్నదో? (ప్రకాశముగా) లేకపోవచ్చును.

కాంతా—(తనలో) ఇందలి కాకు స్వరమున కర్థమేమిచెప్పుమా (ప్రకాశముగా) మనోవల్లభా!

గీ. మంత్రీకార్యనిర్వహణము మంత్రీవలెను;

భుక్తిమాలిరీతి, శయనముననువేశ్య,

తెఱఁగు, హాపమునను రంభ తీరుపనుల

దాసిపోల్కె, క్షమకుఢాత్రి, యా సతీసతి.

విక్ర—అట్టివారు లేరని తలచెదను.

కాంతా—లేకేమి? పెక్కురుకలరు

సీ. పరమపతివ్రతా ప్రతిభచేతనకదా

మృతభర్తజీవనం బతివనిల్పె

పరమపతివ్రతా ప్రతిభచేతనకదా

రవిరాక కడ్డంబు రమణినిల్పె

పరమపతివ్రతా ప్రతిభ చేతనకదా

సభలోనభంగంబు సతికిదప్పె

పరమపతివ్రతా ప్రతిభ చేతనకదా

ముమ్మూర్తులనుగనె పుత్తులుగను

గీ. అట్టి లోకపావనులుండంగ నవనినాధ!

యేలకాదితలదూషింతు విద్వగుణులు

పెక్కులున్నారనమ్ముడీ నిక్కవముగ

సందుతిమదాసికూడ నొకంశముగను.

అత్మస్తుతి దోషావహమైనను సమయమువచ్చినప్పుడు చెప్పకొనకతప్పని సరియగుటచే నిప్పుడు వక్కాణించితిని.

విక్ర—(తనలో) యేమి? దీనిగర్వము తనకు దానె పతివ్రతనని పొగడుకొనుచున్నది. ఇట్టివారెకాబోలును పతివ్రతాశిరోమణులు “సాహసం వ్యధుణం చైవ” యనునట్లు స్త్రీలకెంతయేని తెగువకలదు. (ప్రకాశముగా)

క. కులకాంతయిట్టులాడునె! వెలవెలదు కలందుగాక వినుమోనుదతి!

వలువలుకులువలుకంగా! వలదికనీమహిమజూప బాల్పడుటొప్పుకా. అంతవరకీ గృహంబుననే నిన్ను బంధించితిని.

కాంతా—(తనలో) హా! పరమేశ్వరా! ఇదియేమివంత లోక

సామాన్యముగా నాడుమాటంటిని గాని నన్నుద్దేశించిపలికితినా? ఈప్రసంగము మార్చి మరియొక ప్రసంగములోనికి దింపెదను. (ప్రకాశముగా) నాథా! ఈకప్పరపువిడము గైకొనుడు.

ఉ. కమ్మనితాపులంబొదలి కస్తురిచే మిళితంబునొచు సా

ఖ్యమ్ములనిచ్చుగావునను కాంతుడ; హర్షమునం గొనందగున

తమ్ములమిద్దిదీనిగడు తత్పరతా భవదీయజాయ పే)

మమ్మున వేరచించి యిడమంజుల చారుకరాంగుళంబులక

(అని తమలపాకులనివ్వఁజూపును.)

విక్ర—(పుచ్చుకొనక తనలో) భారీరా! జాణయననియ్యదియే చల్లచల్లగా నీప్రస్తావన వదలి మఱియొక గాధలోనికి దింపుచున్నది. (ప్రకాశముగా) సుందరీ! నీసాహసముజూపక వేఱు ప్రసంగం యేలచేసెదవు? నిన్ను బరిణయమగుటకూడ నీ ప్రభావముజూచుటకొరకే కదా? మున్ను నీహాసర్పిన ప్రతిజ్ఞ మరచితివా యేమి?

కాంతా—(గుండెఝుల్లున తనలో) అయ్యో! ఇదియేమి విపరీతము. శాల్యచేష్టలచే నాడట్లు కావించితినిని నన్నీక్రీయ వంచినబోవుచున్నాడే? (ప్రకాశముగా) పాణేశ్వరా! అల్పజ్ఞత్వమున నొనరించిన తప్పుల మన్నింపగోరెదను.

[అని నమస్కరించుచున్నది.]

విక్ర—అందినసిఖయు, నండకున్న కాళ్ళుపట్టు బహుమాయావాగురులబహు యన్నులమిన్నుల నెవరు విశ్వసించుదు? ఇదియనినంత జేయనేర్చునో లేదో చూడవలెను. (ప్రకాశముగా) ఓసి మాయలాడి? ప్రతిజ్ఞ నేఱవేర్చుకొనుట మేలుకదా! అట్లుకావిమ్ము.

కాంతా—(తనలో) ఇదియేమి దురవస్థ. ఈమహానుభావుఁడు దీర్ఘక్రోధమును బూనియున్నాడే! (ప్రకాశముగా) దేవా! నాయందు

దయయించి ప్రసన్నుడవుకమ్మ. పురుషుల స్వాతంత్ర్యముతోనుండి వారి యిష్టానుసారము మెలఁగు నబలనగు నే నేమి చేయగలను?

గీ. బాల్యమందునదండ్రీ యశావసముఁడు

భర్తయు జరనునుతులు కాపాడవలెను

గాని మానినులకునెందు బూనగలదె

యించుకై న స్వతంత్రులు నెన్నిచూడ.

తమపాదసేవకురాలనగు నన్ను గరుణించి రక్షింపకున్న వేరు రక్షకు లెవరు? రక్షింపుడు. రక్షింపుడు. (అని కాళ్ళమీఁదఁబడును.)

వికా—(తనలో) ఏమి? దీనిసాహసము. ఏదియో యొకతంత్ర ముపన్ని నన్ను బుంగనుబెట్టజూచుచున్నది. (ప్రకాశముగా) కాంతా! నీవెంతజెప్పి పంతింబు విడువఁడనుకాను. నీ సావాసము జూపువరకు నిందుండి నిన్ను గదులనియను.

కాంతా—హాదైవమా! పెట్టిండ్లుకాక భర్తలకై కొందఱును మృతిజెందిన మగలగూర్చి కొందఱును, సంసారమందలి లేమిచే గొం దఱును, విభుడు జారుడై తిరుగుచుండజూచి కొందఱును, సతతంబు దన్ను హింసించుచుండ గొందఱును, అనుకూలుఁడుగాక కొందఱును పలువురు పలువిధముల గుందుచుండగా నాకు ననుకూలుని, గుణవిధిని ఏకపక్షీవ్రతుని, సాధువర్తినుని, మహావిభవయుక్తి గూర్చియు నేడ్పించుచుంటవా? అఘటనఘటనా నమర్థుడవగు నీచేతకేదియాటం కము? (ప్రకాశముగా) మహారాజా! దీనులనుబోవను ఋష్టులను శిక్షింపను జాలిన మహానుభావులగు దేవరయే యొకయాడుదాని నన్యాయముగ శిక్షింతుమన్న నడ్డువారెవరు? కంచెయే చేనుమేసిన కాపేమి చేయఁగలఁడు? అడువారిబుద్ధి యల్పబుద్ధికదా? నాపైని దయయించి నే జేసిన నేరమును మన్నింపుడు.

గీ. తలఁతునెప్పుడు మీసాదజలరుహముల
చిత్తమందన్యచింతల జేర్చలేదు
కరుణననుజోవదగును భూకాంత! కాంత
వంతలంబడజేయుటే సంతసంబు?

విక్ర—నీవలుకులు గట్టిపెట్టి యన్నమాటల సాధింపుము.

కాంతా—[తనలో] “ఇతమిద్ద” మని యేదియోయొకటి
నిర్ణయించువరకీయన వదలునట్లులేదు. ఐనను.

చ. తుదనొకసారిబ్రాధనము తోరపుభక్తిని జేసి చూచెదన్
మదిగయబుట్టినట్లదియు మానినదైవమే నాకు దిక్కటం
చుండలఁచి పూసగావలయుఁ జొప్పడు కార్యవిధానతత్వముల్
జదియొకడైన నాచనతి భావముహీనతకెందుజొచ్చునే.

మఱియు,

గీ పుట్టినది రాచపుట్టువు మెట్టినయది
రాజరాజగృహంబు కరంబుబట్టు
ఁజెన్న సార్వభౌమునవాహా? యిన్నిచూడ
దైన్యమొందంగనేటికి ధైర్యమెడలి

[ప్రకాశముగా]

సుకాంతి—మనోహరా! ననుందయం! గనంగవం! దనంబిదే!

పంక్తి—భూపతిమోళీ! నాపయినేలా! కోపముబూనం! జూపుము
శాంతిన్॥

పాలాశశ్రవత్తము—

చరణసరసిజముల మసలక గొలుతుండే
వరకరకృపఁ గనఁ దగుఁ బడతిఁ గడుద్గీతల్
వరదుండవగుము సదయ

విక్ర—పలుపలుకులాడం

ధర్మశివలదిక కదలను తరణిశకులాక॥

నుందరీ! వినుము.

కాంతా—అవహితను.

విక్ర—ననుమతివృత్తము—మగువా! వినుమా! తగవేటికినీ!

తెగువనీత్వరగక! దగజూపదగుక॥

కాంతా—ఓ జీవితేశ్వరా!

నీ. ఓప్రాణనాయకా! యో కృపాదాయకా!

యో సాధురక్షకా! బాసలేల

నతినొక్కతను గావజాలవా? ప్రిజలను

ధర్మచూర్ణమునెట్లు దమ్ముచుంటి

సర్వంబునీవని చాలగనమ్మితి

భారమాననుబ్రోవ బలసిధాన!

కోపంబునాపయి గొననేమటికిచిన్న

చేవలబాటింప జెల్లునయ్యె?

గీ. న్యాయమన్యాయమెంచుచు సరయినగును

గాని కట్టడితనమును బూసనగునె

రాజుతలగొట్ట జగిజలెట్లు బ్రతుకగలదు?

వలదు; బలవంతపరచుట వలదువలదు.

విక్ర—(కొంచెము కోపముతో) ఓసిగయ్యాళి! మాటకారి!

నీ నీతులిచ్చట సాగిరావు. నిన్నింటే బంధించెదను, నడుపుము.

కాంతా—(కాళ్ళమీఁదబడి) దేవా! రక్షింపుము.

చ. పతియరుదెంచునంచు మది వాంఛలుదీర్చెడు నంచునెంచుచుక

సతతముపొంగుచుంటి నది సైచకపోయెను కూరచిత్తుడై

మితకరిచై వమీయెడల మానవనాయక! నీ కృపాభృతిగ్
క్షితిబడయంగవేని నను శీఘ్రమద్యంపుము మాటలేటికిగ్.

విక్ర—ఏల యాలస్యము? నడుపుము- నడుపుము.

కాంతా—దేవా! రక్షింపుము. గోటితో బోవుదానికి గొడ్డళ్ళు
వరకు దేవలదు. “ధాన్యపుగింజలో బియ్యపుగింజ” యనునట్లు
ఎందుకు సామాన్యవిషయమై పెంచవలదు.

గీ. సతులధర్మంబు దెలియంగ శక్యమగునె

వారి చర్యబ్రహ్మకుగన నశముకాదు

మనుజమాత్యుని కేరీతి మదిని తెలియు

మానుమానుమాభూవర మచ్చరంబు

విక్ర—ఛి మాయలాడి!

లింబన్యత్వము—ఓతులవా! నీతులునా । చేతిమునం । బ్రీతియటే?

కాంతా—స్వాగతాధా!

సగ్విణి—దేవరా! బోనగా! దీననం గావరా!

సావధానాత్మతం జక్కనాలింపుమా

సేవకుల్ సేరముల్ జేసినం గావవే

బోననే యీవిధి బోటినక సద్దయక॥

విక్ర—ఓసి! జగజంతి! “మగనిగొట్టి మొగసాలకు మొట్టలు
వెట్టి” దనునట్లు ఎల్లాచుంటివే?

కాంతా—(కాళ్ళమీదబండి)

తల్లిపద—ఓదయితా! జననాథా! వాదముపేయంగఁజాక

నాదెసబోముడిసీకుక । లేదో యద్విష్టవిహానక॥

ద్విపద ఓనాథ! యోసామి! యోకృపావార్ధి

పూనితిర్కింపగాఁ బోలునేచెవుమ

విక్ర— ఓకాంతనీకింత యోవునేవంత
మీకుంబినీకాంతు నెరనెంచవేల?

కాంతా—తగునెపోనీవంటి ధరణినాధులకు
మగువలతోవాడు మాటలుబలుక

విక్ర— సార్వభౌమునినైన సాధించగలడు
గర్వముబ్రబలంబు కాంతలకెందు

కాంతా—మగువలెమగవారి మర్యాదనిలుప
దగుదురుపెదవారు తగరునిజంబు

విక్ర— మర్యాదగలనాతి మగవారితోక
గార్వాచరణనయి కడగునేతిలవ

కాంతా—తిలవనంసారంబు తడుణిచేగారి
నిలనుబెక్కురుగూడ నేర్పడునదియె

విక్ర— గుణహీనతోగూడి కొనికాపురంబు
ఘనమనిజేయునే కామించిబుధుడు

కాంతా—రమణ! ధర్మాదికార్యంబులయందు
రమణిసాధనమయి రాణించుచుమ్ము

విక్ర— పడఁతితోనుటయే పాపంబుజగతి
విడచుటేయపవర్గ విధముతలంప

కాంతా—నుదఁకాధారంబు నుందరియగును
నగుబాటురాకుంట నాతికాపాడు

విక్ర— మగువమాయలబడు మానవంతుండు
తెగువబూనితరించు తెన్నుగనుంకొ

కాంతా— మానవతులనుసింద మానుమోనాథ!
పూసడియెదలక్ష్మి పురుషోత్తముండు

వికృ—చంచలయగులక్ష్మి జక్కధరించి

సంచరించడమది సరణులశౌరి॥

ఓసి గడుసుపోకలమారి! ఎన్నెన్ని వింతలనేర్చితివే? యిక నీ సాహసము గూడ గనఁబరవుము.

కాంతా—ఓపార్థివేంద్ర! దయాసాంద్ర! వైభవజితనిర్జరేంద్ర!

చ. పతియొసరింపుచున్న పని సాపమెయైనను బుణ్యమైన స
మ్మతి జరిగింపగావలయు మానిని కెందున నాథుసేవయే
యతిముదమిచ్చుగావున మహాత్మా భవచ్ఛరశాబ్జపూజ నా
కతిశయ మీయదేయనుచు నాజ్ఞ శిరంబున దాల్తుధీరనై.

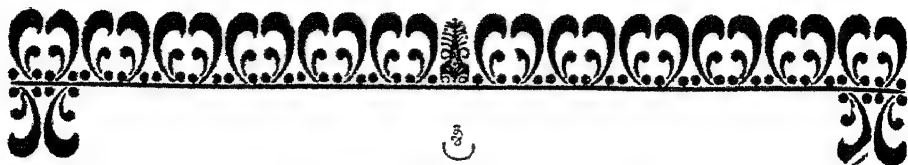
వికృ—(తిరస్కారముతో) అటులనే నడువుము. నడువుము.

(అని నిష్క్రమించుచుచున్నాడు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

అక్షరము

కాంతామలి.

అగ్ర

ద్వితీయాంకము.

రంగము—చెఱసాల.

[కాంతామలి లోవలను, వెలుపల నిరువురు భటులు

[వవేశించుచున్నారు]

కాంతా—హా! పాణిశ్శ్వరా! సంతతారాధిపరమేశ్వరా! అడు
దాననగు నాయందు నీకెంత దయ లేకపోయెను?

సీ. భర్తృపాదంబుల బలుమారుపూజించి

కనులనద్దనదియె కలికిమిన్న

మగనిశుశ్రూషల మాన్యతజేయుచు

ముదమొసంగునదియె ముద్దుగుమ్మ

దవునిక నేనన్నల దగ గ్రహించుచు

మెలగ నేర్పినయదె మించుబోడి

విభునిసాంగత్యవేళ భరితగళరవం

బునజెలంగినయది పుణ్యశీల

గీ. నాధుతోకూడి చెలరేగి నారులందు

మేటియనగను బ్రభ్రాతిమించనట్టి

నాయునురులేల వానిని బాయవలదె

యడవిగాయు వెన్నెలపోల్కనయ్యె బ్రదుకు.

మొ-భ—ఓయి గుణవంతా! ఇట్టి మంచిగుణాలుకల అమ్మగారిని నే నెక్కడ చూడలేదు. అట్టి తల్లికిట్టిపాటులుపెట్టిన బమ్మదేవర ఎంత కైన దగినవాఁడునుమీ?

గుణ—ఓ వేగవంతా! ఆ సలువేమిచేసెను? పూర్వపున్నేమీ రీతినుండ నొక రేమి చేయగలరు?

వేగ—అట్లనకుము. రాజులు మడించి యుక్తాయుక్తములు కనరు. వారిమూలీ వారిది.

చ. తలపరు మంచిచెడ్డల పృథానులమాటలు పాటుజేసి యా
వలజననిండ గైకొను స్వభావము కన్నులులేక చారచ
క్షులగు నృపాలురంతమున గూలరె దుర్గతులందుగాన వా
రలకు శుభంబుగల్గదు నిరంతరదుఃఖులు వారిసేవకుల్ ||

ఉ. రాజువివేకియైన బ్రజరంజిలు భూమిన సస్వయాఖిలుల్
దేజమడంగియుందుగు సతీమణులెంతయు సంతసంబునన్
రాజిలుచుందు న్యాయముకరంబు తిరంబయి వృద్ధినిొందు దు
ర్వోజనమానిచిత్తముల యోగ్యతవీడరు మంత్రసత్తముల్ |

గుణ—ఓయి వెట్టివాఁడా! మన మహారాజుగారు మాత్ర
మట్టి గ్రుడ్డిరాజులలో జేర్పదగినవారు కాగు.

కాంతా—ఓ జననీడనకులారా!

గీ. తల్లిదండ్రులనెపుడు ముదంబుబెంచి
విభునకానంద వారాసి విస్తరించి
వనితలందున వేళలును వంపకుండ
మెలగనేర్చిన యదియెపో మెలతజగతి.

గీ. పుట్టుపెంతనిర్భాగ్యత బొల్చెనొక్కొ
యేసహాయములేకుండ నిట్టిచెఱను

బడితి నన్ను బోలెడువారు వసుధయందు

గలరె యెటువంటి హీనుల కులమునందు.

మ. మగనింబాసి మనోవ్యభక్త గుడిచి నన్నానంబు జెందంగ లే

క గచాట్లంబడు నన్ను వంటియధముల్ యాధోధిభృద్ధారుణి

దగనాలోచన జేయగందు మొక యాధారంబు లేదయ్యె నా

వగలంబాయు విధానమున్న దె మహిం బ్రారబ్ధముం బాపగన్ ||

కటా! నావంటి దురవృష్టవంతురాలు లేదు. ఎందునకుఁ గొఱగాని

జన్మమొంది పలుబాముల నొందుచు గఠినపుకారయందుంపఁబడిన

వగచుచుండియు నాకాశపాశంబుల దృంపలేకుంటిని, కానిమ్ము సర్వ

మునకా జగజ్జనకుఁడే కలఁడు.

[శక్తివర్ణ ప్రవేశించును]

శక్తి—[తనలో]

గీ. నుతకుఁబెండ్లియొసర్పి పంపితినినేటి

వరకుఁగుశలవార్తావళు లరయరావు

కారణంబెద్దియంచెనో కాంచుకాంక్ష

జేసి చనుదెంచి నాడఁను షీప్రగతిని.

లేక లేక కన్న సంతానచుగుటచే విడువ లేక పంపితిని. ఆడుబిడ్డలెప్పుడు పరాధీనలుకదా?

గీ. తల్లిఘోషించుబిడ్డ కుద్వాహమిప్పు

దేలయంచును సంబంధమెన్నగొప్ప

దిట్టిది మరలరాదంచు పట్టుపట్టి

దిట్టనై ముడిపెట్టితి పట్టినిట్లు.

(ఇటునటు పరికించి కాంతామతినిజూచి) హా! ఇదియేమి యాశ్చర్యము. అనేక దానదాసీపరివృత్తవై మహాోపచారములం జేయుచుకొ

నుచుండు మహారాజ కుమారివగు నాపసినినుంగులకే బంధనాగార నివాసమేల? (అనిలోనఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

వేగ—(అడ్డగించి) ఆగుమాగుము. మారాజుగారి యుత్తరపు లేనిదే యేవారికిందు బ్రవేశింపరాదు.

శక్తి—అక్కటా! ఏమిదురవస్థ (భటునితో) నాకుమార్తె ఇందుంటుందే జూడవచ్చితిని.

గుణ—అయ్యా! మీరెవరైనను మా పృథువుగారి సెలవు పొంది రావలెను.

శక్తి—అయ్యలారా! మీరిట్లాడుట ధర్మమా! మీబిడ్డలే యిట్టి కష్టములం బొందుచుండ జూచి మీరెట్లు తలంతురు?

వేగ—అయ్యా! మీరేమనినను లోనికిమాత్రము జొరనీయము

శక్తి—హా! మీహృదయములు శిలామయములుగానున్నవి.

ప్రకృతిజ్ఞానము లేకమాత్రము మీమనస్సుల నాటినట్లులేదు.

గుణ—అయ్యా! మమ్మునిందించిన లాభమేమి? రాజశాసన మట్టిది.

కాంతా—హా! దైవమా!

గీ. కన్నతేండ్రినినీక్షింప గాంక్షయున్న

సనువుకాదయ్యె నిందునమనసుదీర

నే జనింపలేదుపితల కెంచిచూడ

తండ్రిచెఱసాల దుఃఖముతల్లియయ్యె.

భటులారా! నాయందు మీకు దయకలదేని నాతండ్రి నిందురానిండు.

గుణ—తల్లీ! నీ విట్లనజెల్లునా? మేమేమి చేయగలము. ఇది కొంచెము రాజుగారికిదెలిసినచో మా మానప్రాణములు దక్కవు.

శక్తి—హాతనయా! నీకెట్టివిపత్తు సంభవించెనే? అయ్యయ్యా!

సవలావణ్యలావణ్యవతీశిరోమణివై న్మదుతల్పంబున మేనుజేర్చి నిరువ
నూననుఖాబ్ధి నోలలాడు నీకీవిధి కఠినశిలాతలంబున దేహంబు గండజే
యవలసివచ్చెనే తల్లీ!

సీ. నురుచిరపరపక్వ శుద్ధోదనంబును

కసిగాట్లనమలెడి నినుఁగునీవు

రమణీయమృదు దుకూలములను మెయిదాల్చు

బెగఁజొందెముద్దుల బిడ్డవీవు

పలువురుపరిచారికలు సతం బుపచార

మొనరింపవరలెడి తనయవీవు

పట్టుపరువులపైఁ బవళింపమృదుశరీ

రముగండ వెతబఁచు రామవీవు

గీ. నేడుపక్వాన్నమునుదీని నీచమైన

కోకగట్టి యేకతనిల్చి వీకజెడగ

కటికఱానే బండంగ గాంచనయ్యె

అక్కటా! దైవవంచన నడ్డనశమె.

[భటులనుజూచి] ఓకరుణాకరులారా! నాయందు దయయుంచి
[తనలో] ఛీ వీరిని బ్రార్థింపవలసినదేమి? లోనజొరఁబడఁగూడదా?
“పాలకొండకు రాతినిమోయు” మనినట్లు నాబిడ్డనుగురించి కొంత శాం
తివహించవలెను. (ప్రకాశముగా) నాయనుంగు గూతుంబూడనిండు.

వేగ—రాజోత్తమా! మీయాజ్ఞల నతిక్రమించిన సేవకుల
మన్నింతురా!

శక్తి—కష్టనిష్ఠురములను గొంచెము యోచించవలెను.

వేగ—తినుచున్నయన్నమున మన్నుగొట్టుకొనవలెను.

శక్తి—హా! ఎంతకష్టము.

గీ. హితులమాటలవిననట్టి యెట్టిజేని
బావుకంబునుబొందంగ బాలుపడెనె
నే నదృష్టాంతమైతిని నిశ్చయముగ
నతిహితముజెప్ప చెవిబెట్ట సాహసమున.

హా! కుమారీ! వసంతలక్ష్మీసమానమనోహరీ!

గీ. కన్నకడుపని మదిలోన నెన్నకుండ
తనయకును బెక్కుకష్టమున్ దార్చినాడె
ననువుగానట్టిబాంధవ్య మలముకొనఁగ
బూనునావంటిఖలుజూడ బోదువెదకి.

కాంతా—ఓయన్నలార! కడుగారాబమునబెంచి వెద్దజేసి నా
యోగక్షేమ మరయ జనుదెంచిన నాప్రియజనకుని దర్శిజేరనీయక
యడ్డుచున్నారా? ఇది మీకు దగునా? లోనికి విడిచినంతమాత్రమున నె
మీ సేవకధర్మమునకు భంగముకలుగునా? నన్నుజూచియైన లోపలకు
రానిండు.

గుణ—ఓతల్లీ! చండశాసనులగు మహారాజుగారు వినిరేని
యాఫానంబునకు వెలియగుదుము.

శక్తి—మీకట్టి భయమక్కరలేదు. ఏదేని విపత్తుకలిగినచో
నేను పోషించెదను.

వేగ—తినుచున్నయన్నము బోర్లద్రోసికొనిన ముందు మంచి
కూడు లభించునా? ఇవేటికూటలు? మమ్ము మీరుమాత్రము స్వామి
దోహతులని నిరసింపకుందురా?

గుణ—మీరెంత మహారాజులైనను ద్రవ్యాపేక్షజూపి లోబ
టుపనెంతురా?

కాంతా—కటా! ఎట్టి దురదృష్టవతిని. నాసేవకులకు గూడ

లోకువయై పార్థిం చుచున్నను నిరాకరింపఁబడుచుంటిని. “మగడొ
ల్లకున్న మారియునొల్ల” దనుట నేడు నిజమయినది.

వేగ—[తనలో] ఈమె దుఃఖముచూడగా వ్రజమయమగు
నాహృదయము కరగి నీరగుచున్నది. ఏమేని కానిమ్ము. (ప్రకాశ)

గీ. తాల్మినీయాజ్ఞశీరమున దాల్చియెపుడు
నగ్గిబడుడన్నఁ బడుపారి మబ్ధిలోన
గూల్కుడనగఁను గూలంగ జాలువార
మాత్మజాతపు నీతండ్రి నరయునుమ్మ.

[అని శక్తివర్ధను లోనికి బంపుచున్నాడు.

శక్తి—[లోనికిఁజని కూలఁబడి] హతనయా!

గీ. అభినవశిశువు సుమదామ మర్కకీరణ

జాలమందుంచునట్లు దయాలవంబు

లేక కొట్టునకర్పించి లేనిపోని

వెతల జ్ఞేసినాడను బిడ్డనిన్ను.

సలకభోగంబుల ననుభవించువని యెంచియుంటినిగాని యిట్లునుఖహీ
నురాలవగుదువని తలంపనైతిని.

కాంతా—జనకా! నా యదృష్టంబునకు నీవేమిచేయఁగలవు?
శక్తి—

గీ. ఎట్టినిరుపేదకైనను బుట్టితేని

కలియొ, గంజియొత్తాపుచు కాలమువెన

గడుపుదువుగద భూకాంతు కాంతవయ్య

నేమిసౌఖ్యంబునందితి విందుతల్లి.

అమ్మా! నీవిట్టి కటివపుచెఱసాల నుంపఁబడుటకు గతంబేమి?

కాంతా—తండ్రి! ఏమనితెల్పుదును.

శక్తి—అమ్మా! జరిగినదానిని దాపక జెప్పము, తగిన ప్రతీకార మాలోచింతును.

కాంతా—జన కా! నాయుద్యానవనమందు నొకనాటి మధ్యాహ్నము చెలిమికత్తెలతో గూడి విహరించుచుంటిని. అట్టిసమయమున నొకమనుజుఁడు చనుదెంచి,

క. ఎండబడి వడిచినచ్చితి

మెండుకొనెందాహభరము మించెడుతాపం

బెండెనాలుక తడి వే

దండగ మనక్షీరమొసఁగి దగదీర్చదగున్. అని నుడివె.

శక్తి—తర్వాత

కాంతా—కొంఁపెతనమున నారయుగ్గిన యల్లనే రేడిపండును గోసి యిసుకనైవై చితిని.

శక్తి—పిదప

కాంతా—ఆయన పండుతీసి యూదబోవుచుండ “ఊదకు ఊదకు బావా నీ మీసము కమిలెను బావా” అని హేళనముకా పలికితిని.

శక్తి—[తనలో]

గీ. ఎట్టివల్కికమందున నెట్టిసర్ప

ముండునో యెట్టిజడుఁడు ప్రచండుడగుకొ

ఎట్టితృణమెట్టిమందున కేరుపడెనొ

తెలియలేరు మూఢమతుల్ సుధీరులట్లు.

ఆయన విక్రమార్క సార్యభూముఁడు కాబోలును. ఆఱుమాసములు రాజ్యపాలనయు నాఱుచూసములు భూసంచారమును జేయుచుడునని వినికి (వ్రకా) పిమ్మట.

కాంతా—అంత నాతడుకన్నులెఱ్ఱజేసి,

చ॥ అతిథియనంగ విష్ణుడని యాడెడువాక్యము రిత్తమైవగా
సతిశయమంగుచుంటివి వృషాత్కజమైయల వేశ్యభామమై
సతి; యెట్లులైననిన్ను జననమ్మతిబెండిలియాడి కారలో
గుతుకముమీరనుంచెదను కోమలిజీవము లుండునంతకున్.
అనియెను. అంత నేనును,

ఆ॥ వె॥ నిన్నె బెండియాడి నీయందెవుత్తుని
గాంచియబ్బురంబు గాంచునట్లు
జేయుదానవట్టి చేతలుగావయ్య
నిజమునుమ్ము నమ్ము నెమ్మనమున.

అనిపలికితిని

శక్తి—(తనలో) ఇక నేమున్నది ఆమనయే యీవికృమా
ర్కమహారాజ. నేవెల్లి పదంబులపై బడి ప్రాధికంతునా? (తర్కించి)
ఏమనునో? క్షత్రియావర్తమగు పనిచేయునా? యుద్ధమొనర్చి గెల్చు
న్న దేవీప్రసాద సంప్రాప్త రాజ్యభార ధూధరుడు. కానిమ్ము దీనికి
మాయోపాయమే పన్నవలెను. నా కుమారి యేమనునో (ప్రకాశ)
తర్వాత తర్వాత.

కాంతా—తరువాత నాకీ బంధనాగారమే పూప్తించినది. (ని
ట్టూర్పుచుచ్చి)హ జనకా ! నావివత్తుగాంచి యూరకుండుటకన్న యేది
యేని పెద్దగోతర బడదోయరాదా? అందు బడిపోయెదను.

శక్తి—(గ్రహించి) అమ్మా ! విచారింపకుము. నీకష్టముగట్టె
క్కు కాలము సమీపించుచున్నది.

గుణ—వేగవంతా ! ఈయమ్మ గుండము తీయుమనుచున్నది
అందు బడిపోవును కాఁబోలు. పాణహత్య జేసికొనినచో మన ప్రాణ
ము లూడును. కాన జాగ్రత్తగా జూచుచుండవలెను.

వేగ—మన కాపులోనున్నవారు మఱియొకవిధముగా జరుపుటకు శక్యముకాదే? బ్రహ్మదేవునకైన వీలుకానప్పుడు మనుష్యునూ శూలకా సాధ్యము. ఏల వెట్టి పడెదవు ?

గుణ—ప్రాణము విసిగినప్పుడు స్త్రీలెంతపనికైన సాహసించుదురు

వేగ—చాలు నీవన్నియు సత్యకాలపునూటలు. ఇప్పుడు మగని దాసునిగా జేసికొనకున్న జాలును.

కాంతా—తండ్రీ ! నన్నుఁజూలు నిర్భాగ్యురాల నేలగల్పించితివి? సర్వసన్నద్ధుడవయ్యు విక్తునిపగిది యుండదునా?

శక్తి—అమ్మా! వగవకుము. నీకేన్నండును విపత్తు గలుగదు. సర్వము దైవాధీనము. భరింపరాని దుఃఖము కలిగినప్పుడే ధైర్య మవలంబించవలయును. వగల బాగులకుము. నీకేదియో మంచి దారి దొఱక వచ్చును.

కాంతా—తండ్రీ! నాకథోమార్గమే శరణు. ఇంతకన్న వేఱు త్రోవలేదు.

శక్తి—[తనలో] అదోమార్గమనుచున్నది. అనగా నేలయడుగునుండి యోవగల్పించుచున్నది. [ప్రకా] దైవము నీయందుండి నచో మించితెఱపు దొఱకవచ్చును. సన్మాన్యులకావదలు కొండలవలె నున్నను తుదకు మంచిగనే పరిణమించును.

కాంతా—అవన్నియుకల్ల నావంటి యదృష్టహీనురాలికి మాత్రము శుభము కలుగనేకలుగదు. కారాగారంబునందుండి సదాదుఃఖాక్రాంత స్వాంతనగుటచే వివేచనాశక్తి లేకున్నది. ఎప్పటికైన బ్రదికి బైటంబడుట తటస్థించునా? అట్టిభాగ్యము కలుగునా? మన్నాఁగుండు మన్నించునా? నావిపత్తు పోగొట్టువారుండురా? హా!

శక్తి—(తనలో) ఇందుండి యుపాయమూలోచించుట కష్టమనియు, ఏదోయొక మార్గముపన్ని తన్నావలకు జేర్చుమనియుఁ జెప్పుచున్నది [[ప్రకా] తల్లీ! ఇందునంతటివాఁడు కాలవై పరీత్యముచే నజ్ఞాతమొనరింప వలసివచ్చెను. చంద్రమతి విప్రగృహంబున దాసి కావలసివచ్చెను. దమయాతి మిక్కిలి కష్టపడినది [దౌపది యనేక చిక్కుల నొందినది. కావున నీకుఁగూడ కొంతకాలమియ్యకట్టుప్రాప్తమైనది. ముందుదారి మంచిగ నేయుండి బైటపడవచ్చును. చక్కని యుక్తిచే మనపచ్చును. అమ్మా! వెళ్ళివచ్చెదను.

కాంతా—జనకా! ఏమూలోచించెదవై? నీకుఁగూడ నాయందు దయలేదా? నాగతియుతేనా? నాకేదియునుంచిదారిలేదా? వెళ్ళిరమ్ము

శక్తి—[పరిక్రమించుచు] నాపట్టణమునుండి యిక్కడికి నురంగము త్రవ్వించి దీనిని తీసికొని వెళ్ళెదను. దీనిలోలికగల బొమ్మ నొకదానిని గల్పించి యిందుంచెదను అటువైని జరుగువిధాన మూలోచించవచ్చును. [నిష్క్రమించును]

కాంతా—[విచారముతో] అయ్యయో! నాప్రియమైన తండ్రికూడ వెళ్ళిపోయెను. ఏమిసేతును

గీ దైవబలమున్న వారలు తలచుకార్య

వితతికనుమూయునంతలో విస్తరిల్లు

దైవమ ననుకూలమయిన దలచుకార్య

వితతికనుమూయునంతలో విపదగూర్చు.

[తనలో] నాతండ్రికి మనీయాభిప్రాయ మెఱింగించితిని. గృహించెనో లేదో తెలియకున్నది.

వేగ—గుణవంతా! ఆజ్ఞాంతమీమెకి శిక్షవిధించినట్లే మనలగూడ నిటకట్టిపడవైచిరే? మార్పులు కలుగఁవా?

గుణ—నుఖముగా గుడిచికూర్పుండలేక గొంతెమ్మకోరికల గోరుచుంటివా? ఇందునీకేమి కష్టమున్నది? ఏ కలజీతయానలకు సరిగా బుచ్చుకొనుచు నిటకూర్పుండుట కష్టముతోచినపుడు వివారాత్యము తెడతెగక బనులలోఁబెట్టి తోమినప్పుడు సౌఖ్యముండునా?

వేగ—ముసలివాఁడవు, నీవేపనిజేయలేవు, నాబోటి వయసు వాండ్లారక కూర్పుండుటకన్న కష్టముకాదా?

గుణ—“పిల్లకాకేమి తెలియునురా యుండలదెబ్బ” లను పట్లు చిన్నవాఁడ వగుటచే గట్టనుఖములు తెలియక నిట్లుపలుకు చుంటివి. నాయనా! ఇప్పటికే బది సంవత్సరములనుండి యీసంస్థాన ములో గొలువుచేయుచుంటిని, కాని, ఎన్నడు పల్లెత్తునూట యనిపించుకొని యెఱుంగను. మొన్న మంత్రిగారియింటికిఁ బనిమీఁద వెళ్ళితి నిగదా? రామ, రామ, వినలేకపోతిని, నానాచివాట్లు నోపాలుని బెట్టు చుండిరి. అవి వినిన నాయొడలు చచ్చిపోయినది.

వేగ—దానికేమి. కాని, నేరమున్నప్పుడు నిందించుట సహజము మనమునూటలసందడిని కాలమును మఱచితిమి అటుచూడుము.

సీ: అంభారంబులు కుంభినిబగులంగ

నార్పుచు నిలునేరె నాలనుంద

వ్యాయామవిశ్రాంతి వహింపనీడముల్

చేరితెక్కార్చె పక్షివ్రజంబు

జననియన్నజంబు జనువునలాల్పించి

భుజియింతు శిశువులు మోడమునను

సాంధ్యకృత్యముదీర్చ సరగున నదికేగి

యర్థమిచ్చెను రవిగగ్గికులము

గీ. వనజమిత్రుడు పగలిటి పనులదీప్తి

శ్రమనుబాపంగనెంచి వారాశిజేరి

వృద్ధభర్తసూతన భార్యబ్రేచుజూచు

[తనలో] నట్లు రక్తిమనిబూని గ్రంకంగఁదొడఁగె.

గుణ—వీడు సాయంకాలవర్ణనామిషచే నన్నెట్టులెత్తిపొడుచు
చున్నాఁడో? నాకు బడుచుభార్యకలదనియు, దానినొక నిముషమైన
పదలనేరననియు దెప్పుచున్నాఁడు. [వైశీ]

గీ. రాగయాభార్య మగవిపరాకుదీర

నెత్తివైఁగొట్ట నెత్తురు నీటుదొరగ

ముఖమువై బారునట్టుల బుష్కరమణి

రక్తిమంబూనె వర్ణింప శక్తికలదె.

వేగ—(తనలో) ఏమీ వీనియుడుకుబోతుతనము. “ముసలి
వాడు పడుచుభార్యను ప్రేమించునట్లు”ని యుపమింపఁగాదన్న ధిక్కే
పించితి నని తలచి “నాభార్యనన్ను గొట్టుచున్న” దని యెత్తిపొడుచు
చున్నాఁడు. వీనికి దగినట్లు త్రరమిచ్చెదను. (ప్రకా)

ఆ. వె. భార్య యశ్వజాతి బాములఁబడఁజేయు

నెట్లు వశముజేయ నెంచువాడ

ననుచు జింతనొందు నతివృద్ధుఁడగు భర్త

విధము సూర్యుఁడెలమి విడచెగాంతి.

గుణ—(తనలో) “నాభార్య కుట్టతనమున జిక్కులువెట్టు
చున్న” దని యూహించుచున్నాఁడు.

చ. తమియనుజారకాంత మరుతాపభరంబున జారుఁజేర శ్రీ
లముచెడునంచు భీతినిగలంగిన చిత్తమున న్నుసుంగు కుం

దములురచించినట్టి గగనంబును నీలమకూలమొంచు చం

దమునబృకాశమయ్యె దివిదారలు చీకటులుం గ్రమంబునకొ.

వేగ—(తనలో) నేనొకచెడివెను దెచ్చుకొంటినని ఎట్లు దెప్పుచున్నాఁడో? “కలహమునగాని కులముదేల” దనునట్లు మోలోమేము వివాదపడుట మంచిదికాదు. [ప్రకా] నీకుభోజనపువేళదాటుచున్నది. నీవు వెళ్ళిరమ్ము.

గుణ—(తనలో) వీడు నామాటలకు సిగ్గుపడినట్లున్నది. ఒకరిని నొప్పించుట తప్పకదా? వీరిని క్షమార్పణవేడుకొనెదను. [ప్రకా] నాయనా! కుట్టివాడవు. ఆకలిబాధకుఁ దాళలేవు. నీవు ముందుగవెళ్ళిరమ్ము. నే నేదేని యంటినా యది నల్లమందు తిక్కగాని మరియొకటి కాదు.

వేగ—(తనలో) పశ్చాత్తాపమొంది నట్లున్నాఁడు. [ప్రకా] పెద్దవారు సర్వత్రబూజింపఁదగినవారు. నేనువచ్చునప్పుడే భుజించితిని. నీవు వెళ్ళిరమ్ము.

గుణ —సరే. (అని నిష్క్రమించును.)

కాంతా—హా! నాబృదుకెంతహీనమైనది. నేనోచిననోము ఫల మెట్టితీరున ఫలించెను? [రాత్రియాటచూచి] నేడు నాకనుకూల రీతి గాన్పించుచున్నది. ఏమన,

ఆ. వె మబ్బుగ్రమ్మరాత్రి మస్కరులకు బీతి
నింపుచుండె దారలెల్లమినుకు
మినుకుమనుట వీడెమేళవించెను వెను
జీకటెల్ల దిశలతీకయెడల.

(లోన ధ్వనియగును.)

[విని] ఈచప్పుడక్కడనుండి బయలుదేరినదో యరసెద. [అని పరిక్రమించుచు సురంగముచూచి తనలో] సరి, నేననినదంతయు నా తొడ్యి పూర్తిచేసెను. మీద్రు నిద్రించినతర్వాత నిందుండి వెడలెదను. (ప్రకా) ఓరీ! వేగవంతా!

వేగ—అమ్మా! ఏమి సెలవు.

కాంతా—ఏమి ... నిను నేపిలచితివా?

వేగ—ఏమి, ఈమె యిట్లాడుచున్నది. [ప్రకా] అమ్మా! ఇప్పుడే పిలచితిరి.

కాంతా—అయ్యయో! మోసమువచ్చేనే ఎంతతెలివితక్కువ పనిచేసితిని. (ప్రకా) ఓరీ! నీపనియేమియులేదు. నీస్థానమున జాగ్రత్తగా నుండుము. [తనలో] నాభా! నన్నూరకభాధించి నాసాహసము జూపునటుల జేయుచుంటివి. నేనేమిచేయగలను. ఇందు నాతప్పు లేకమైన లేదు. నీపడములే శరణు

క. ముక్తికి మోదంబున కను

రక్తికి గౌరవమునకును రచుణికి నెపుడున్

భక్తికి యుక్తికి శక్తికి

నక్తంబొసటిసీరు చరణములెందున్.

మఱియు,

ఉ. నేరములేదు నాయెడల నీదగు నాజ్ఞను బూనియుండుటన్
గౌరనునాయగావలసె కార్యముచక్కనొనర్పనెంచి భూ
మీరనుణా! కుమోదము సమీహితమయ్యెడు కన్నకాంతలం
దూతమునందునుంచుటయె దోషమటంచు దలంతులేకనన్.

[వైకి] ఓరీ!

వేగ—అమ్మా!

కాంతా—గుణవంతుఁడు రాగానే—[అని యూరకుండును.]

వేగ—గుణవంతుఁడు రాగానే ఏమి చేయునుని సెలవు?

కాంతా—(తనలో) ప్రమాదము సంభవించు లాగున్నది.

[ప్రకా] వాఁడు రాగానే నాకు కవబడునుని చెప్పము.

వేగ—చిత్తము. దేవీ! చిత్తము. అహో! గుణవంతుఁడు.

గుణ—(ప్రవేశించి వేగవంతునితో) ఏమి విశేషములు.

వేగ—ఏమియులేవు. నిన్ను అవ్విగారు పిలిచినారు.

గుణ—అమ్మా! ఏమి సెలవు?

కాంతా—[తనలో] వీనితో నా ప్రయత్నము చెప్పదునా ?
ఏమి నావెట్టి. [ప్రకాశ] ఏమియులేదు. ఊరక నే యడిగితిని. మీఁమీ
స్థానంబులకు బోయి పండుకొనుడు.

భటులు—దేవీ! చిత్తము. (అని పండుకొనుచున్నారు.)

కాంతా—(కొంత సేపుండి) ఆహా! ఏమి వీరిగుఱ్ఱు. అప్పుడే ని
ద్ర బట్టినది. ఔనాను వారికేమివిచారము. నాబోటి విచారభారభరిత
హృదయకు నిద్ర కడుదూరము. నాయీప్రయత్నము దైవమెట్లు నెర
వేర్చునో తెలియదు. పురుషకార మొన్నమీదటగదా దైవసాయము.
కావున నెట్లయిన బ్రయత్నింపక తప్పదు. (అని యిటునటు పరిక్రమించి
తన్నుబోలియున్న బొమ్మను దీసిచూచుచు)

గీ. ఒవర నారూపునొందిన యుజ్వలాంగి

నాదు యత్నంబుదీర్చ సన్నద్ధమైతి

విందు కపటంబులెల్ల పొందకుండ

నిల్చియోబొమ్మ! పోయెద నెనరునిల్పు.

(అని బామ్మను తనప్రక్కపైఁ బరుండఁబెట్టి నిండుగా మునుఁ
గువైచి) దీని నిక్కడనుంచితిని. నేను వెళ్ళినవిడవ నెవరైన దీని చాకిన
చో గపటము వెల్లడికాక మానదు. (అని యెఱిగించి ఒక కమ్మవ్రాసి
ప్రక్కను బడవైచి భర్త నుద్దేశించి) మనోహరా! నాయందు దప్పు
కలదేని మన్నింపుము. [భటులను జూచి] నన్నుంచి యీభటుల
కేహనియు రాకుండును గాత.

[అని సురంగమార్గమున నిష్క్రమించును.]

ఇది ద్వితీయాంకము.

కాంతామతి.

తృతీయాంకము.

—:0:—

రంగము—చెరసాలదావ్యరము.

[వేగవంతుడు, గుణవంతుడునను నిరువురు భటులు ప్రవేశింతురు.]

గుణ—వేగవంతా! అటు చూడుము,

గీ. లోకవిజ్ఞానహీన జాల్ముని మనంబు
నందు విలసిల్లుజ్ఞానంబు చందమునను
దారలెల్లదివంబున దారుచుండె
స్వీయతేజంబు విడనాడి విన్ననగుచు.

వేగ—తారలు తరలుచే కాదు.

ఉ. రాతిరివేళఛాయ యనురాగమునకొ హరిచందనంబుచే

చేతముదృప్తిజేయ గడుశీఘ్రగతికొ దిననాథుడౌట దా
బ్రాతి నిశాంకముల్లడుగ బ్రాక్షలరాశినిమున్నివేచు న
ట్లాతతరక్తదీప్తిజలజాప్తుడు దూర్పునదోచె వింతగకొ.

ఏమిది చూచుచుండగనే పొద్దెక్కినది. ప్రతివానియాయువు
నిల్లే తూటువడిన యోటికుండలోని నీటివలె తరిగి పోవుచుండును
కాఁబోలు

గుణ—ఏవేళ కేదీవచ్చునో యెవరు చెప్పగలరు.

వేగ—చెప్పట కేమున్నది. అటు దిలకింపుము. బంగారు ప
య్యెరమున దివ్యాన్నముగొని మదనమాలిని వచ్చుచున్నది.
చ ఘనుఘను వాసనల్ దిశలకు న్నెదజల్లుచు నిష్టతర్పణం
బు మిగుల నాసికందనువు పొల్పెనరాదు ప్రళస్తకస్తకా
కములుపసింపి గింజెగుతుకంబునదాల్చి వికాశ మొప్ప వ
చ్చుచురునిబాణమో యన్యగ సొంపువహించి విలాసవైఖరిన్.
(వైనిఁ జెప్పఁబడిన ప్రకారము దివ్యాన్నముగొని మదనమాలిని
ప్రవేశించుచున్నది.)

మద—[తనలో] ఈమె నుగుణములుచూచి మనస్సున మిక్కి
లి చింతిల్లుచు నెచ్చటికై న భూనాయకున కీమెనుం దాదరము కలుగు
నేమో యని యోచియుంటిని. పెక్కుయత్నములుచేసియు గార్యనా
ఫల్యము గాంచనైతిని ఎన్నిబాదలకైన సహించు నీమె మనోదార్థ
ము ప్రనుసార్థముకదా? [భటులనుచూచి చిరునవ్వునవ్వుచు లోన
బ్రవేశించి పరకమించుచు వైకి] ఈమె నేడు చాలప్రొద్దెక్కువరకు
బండుకొనియున్నదే (మునుఁగుతీసి) అమ్మా! అమ్మా! లెండు, లెండు!
భోజనపువేళ మించిపోవుచున్నది. [అనిపిలిచి పలుకకుండుటచే శంకించి
పరీక్షింపిచూచి పాత్రము పోయినట్లనాహించి విస్మయవిచారము
లతో] ఎంతపనిజరిగినది భటులారా! కొంపమునిగినది.

వేగ—గుణ—[తొందరతో] ఏమేమి?

మద—ఇంక నేమున్నది. (ఏడ్చుచు) అమ్మగారు!

ఇరువురు—ఏమి అమ్మగారికేమి? వేగజెప్పుము.

మద—నేను చెప్పలేనన్నయ్యో [అని యేడ్చును.]

ఇరు—[తొందరతో] ఏమి చెప్పలేవు! కులాసాగా నున్నారా!

మద—నాకు తెలియదయ్యో, (అని యేడ్చును)

ఇరు—[దగ్గరకుజేరి పరిశీలించి] ఇంకేమున్నది. అమ్మగారు
[అని యేడ్చుచున్నారు.]

మద—(ఏడ్చును) ఎంతమంచిదానవు నాతల్లి! నీకీదుర్మరణమే
విధివచ్చెనమ్మా!

ఇరు—[కొంచెముతేరి] మదనచూలినీ, ఏడువకుము, ఇపుడు
చేయవలసినపని యేమి?

మద—ఏమున్నదో నాకు తెలియదు.

గుణ—[విచారముతో] మనకీక మానప్రాణములు దక్కవు.
అమ్మా! మాకేమిదారి కల్పించితివి.

నీ. బత్తెంబునందున భాగంబుగొనువారు

కఠినులై చుటసాలగాచువారు

పనులందువిశ్రాంతి బడసీయనివారు

చేలిసామెల్లను జేదువారు

దోషికాదువటంచు దొడరిగొట్టెడువారు

కొట్టియామీదను దిట్టువారు

పైడిహరించెనీ పాపియనెడువారు

దానిగొనివిడువ బూనువారు

గీ. నిట్టిదుష్టాధిపత్యంబు నేహ్యముగద

వారి మ్రోలనీసాధ్యని కారలోన

బాధపెట్టుటలేదుగా పాపులమయి

యేలయీచెట్టవచ్చె నహేనముగను,

ఎట్టి యపఖ్యాతి పాలైతిమి?

వేగ—అపఖ్యాతిమాటటుంచుము ముందు జీవములున్నగదా? అయ్యయో! దివాణమునందు నూకలక మనకు లేవుకాబోలు.

మద—అమ్మా! ఎంతవిపదగూర్చితివి? అన్నములో విషమేది యో పెట్టిచంపితినిని ముందుగా నాతలగొట్టింతురు నేనేమని వేడు కొందును.

గీ. బానిసీలకు దొరసానిపై నిభక్తి
యుండదందురు నిజమగును విదమిన్న
యేనుదలఁపను పృథ్వికయిష్టశ్రేయ్య
మహాహ! నాబ్రదుకునకేమి హానికలదొ?

గీ. ఏమి నేతును దైవ మీ మెడనుకూరుఁ
డై వృథాపవాదము బడనాజ్ఞయిడెనొ
సృపతిమన్నింప నాపాలకృపను గలఁడొ
చావనుదుటను వ్రాతమజంపినాడొ.
తల్లీ! నీవైకతవ్ర గతించి పదుగురకు హాని తటస్థింపఁజేసితివి.
గుణ—సీ. మర్యాదగోల్పోయి మహినిజీవించుట
కన్నను పాపంబు కలదెజగతి
వేగ—మనుజేశునకు గ్రోధమునుగల్గ జేసియా
మీఁదనుబ్రాణాల మెలపవకమె
మదన—రాజరక్షించిన బ్రజలోనఁదలయెత్తి
యేక్రియ మెలగంగ నెంచఁగలము
గుణ—కలవిధంబంతయు కల్ల కేకనుదెల్పి
క్షమియింప వేడుచుసాధకంబు

వేగ—గీ. ఎటులచక్కని యోచన నెన్ని కాని
మమ్ము కాపాడదగినట్టి మాస్వబుద్ధి

మదన—వరయ నీయుపకారము మరవగలమె
తోడుపడవయ్య కృపతోడ వేడుచుంటి.

గుణ—నాకొకయుక్తి తోచుచున్నది.

వేగ—అదేది.

మద—త్వరగ జెప్పుము.

గుణ—రాజుగారి కెఱింగింతము

మద—ఎవరు వెళ్ళి చెప్పగలరు. ఓయమ్మా! నేను వెళ్ళి చెప్పలేనే

గుణ—నేను ముసలివాడను కదా భయముచే వడకుచునే
మాటకేమాటచెప్పి గొంతుకమీదకు దెత్తునో.

వేగ—[తనలో] ఇకదిక్కేది? నానెత్తినిబడినది. (ప్రకా)మీ
రిక్కడనుండుడు. నేరాజుగారిని దీసికొనివచ్చెదను.

గుణ—వేగ రమ్మ.

వేగ—ఇదిగో యిప్పుడే వచ్చెదను. (నిష్క్రమించి విక్రమా
ర్కమహారాజుతోఁ బ్రవేశించును)

విక్ర—ఏమిరా? రాత్రివరకు గుశలముగా నున్నదనుచుంటివి.
ఇంతలో నాకస్థికముగా మరణించుట కేమికారణము. మీయంజేదో
లోటుకలదు.

వేగ—మహాప్రభువా? ఒకటిరెండుసార్లు పరామమాటలాడి
నారు.

విక్ర—అప్పుడే నాతో జెప్పవలసినది

వేగ—ప్రభువా! అదియొక్కటే మాలోటు.

విక్ర—(తనలో) అట్టి మనోహరాకార లభించినవ్వడూరక
వెట్టిన చెడితిని.

గీ. కొద్దిహేతువులకై నుదిగొప్పతప్పి

దములుగాగనెంచి నృపులుదయులుగారు

వారిహృదయముల్ కూరముల్ వసుధయందు

రాజనామనుహంతార నీజముకద.

[పరిక్రమించుచు శవమునుగాంచి ప్రకాశముగా] హా! మనో
హరిణి! నిరుపమాన లావణ్యతారుణ్యగణ్య! కునుమకోమల తోమ
లాంగి! నీకీవిధిని కృష్టకష్టమరణము గల్పించిన యీమాధునకేమి
గతిచెప్పితివి? అయ్యయో! ఎట్టి దుర్మార్గుడను.

చ నవనవనీరజంబు వదనంబు ప్రకాశముతప్పినై ల్యమున్
నవనవగాంచె కీలలిత చక్షుయుగంబునిమాలితంబునై
పృవిమలకాంతిబాసె కట! భర్మనిరాకరణంబుదేహ మీ
భువికొఱగాకయగ్ని కిడబొల్పువహించెనే మోహనాంగిరో.

(దగ్గఱఁజేరి) హా మధురవాణి! నేజేసిన యపరాధంబునకై
నన్ను బాడకుంటివా?

గీ. వట్టియభిమానమునుబూని కట్టుకొన్న

దానిగవశూడకెంతయుఁ దాపమొంద

జేసియుంటినిషండునీజేరు శంభ

పోలె నాపొత్తు నీకెట్టిముదమొసంగె.

[ప్రక్కను సూర్యుండి] సుదతీ! నాపెన్నిధానమా! నాభాగ్యరాశి!

చ. నిగనిగలాడుచున్నిగుల నీటుధరించెడు చెక్కుటద్దముల్
వగలదురంగవించుముఖ పద్మవిరోధియ హీనకౌంతియుం
జిగిసిపోవుచు మోవిరుచిచెల్వము చిత్తమునందు నెన్నఁచుకొ
నుగువ! దలంపరాని నుభయగుప్పని జేయ వెక్కుభరిగులక

నుందరీ! నీయందంబు చందంబు గాంచియు గనులకుఁ బొరలుక్రమ్మిదుర
హంకారమగ్నుఁడనై నిన్ను వీడితివని కోపించితివా? నాయపరాధంబు
సైరింపుము. కన్నులు తెంచుమాడుము, ఒకపలుకు పలుకుము.
అయ్యయ్యో !

సీ. బంగారురంగారు పట్టుదుకూలముల్

గుట్టలుబడె గనుగొనవదేమి?

నవరత్నమంకిత నవ్యభూషణములు

గుట్టలుబడె గనుగొనవదేమి?

దాసదాసీజన తండబులరు దెంచి

కుతుకంబునను గనుగొనవదేమి ?

నీముద్దురాచిల్కి నిల్పియున్నదిచెంత

కుతుకంబునను గనుగొనవదేమి ?

గీ. రాగ హీనుండు భర్తనిరాగనుండు

చూడ నేటికి నశ్వరచోద్యములని

కోపమానుచు నీక్షింపఁ గోరవైకొ

చిత్తమర్పింతు కృపమాని చెల్లుఁజూడ

వేగ—(మొదలగువారు విచారము సూచించుచున్నారు)

విక్ర—సుధాంశుముఖీ! ఎట్టికష్టంబువేళ మనము కలిసికొంటి

మోకాని యన్యోన్యప్రేమ గలిగియుండియు నెయ్యముచూత్రము
నిల్పినదికాదు. అక్కటా నీవేమిచేతువు వెక్కురీతుల చెప్పితిని నేనె
దుర్మార్గుఁడనై నీహితవువిషయ నిర్బంధించితిని. ఆబెంగనిను గృంగదీసెను.
సర్వవిధములఁ జెడితిని. ఛి! సాధ్యంజంపుకొనినవాని కీయునురుతోబ నేమి
గుణ—మహారాజా! సర్వధర్మజ్ఞులరగు దేవకమాకేదారి జూపెదరు ?
ఆత్మహత్య పాతకములలో నెల్ల ఘోరపాతకముకదా ? మమ్ముగాంచి
తత్సహసము మానుటొప్పును.

విక్క—(వినిపించుకొనక) హనుకుమారి

చ. విడచితి వేమనోవిభుని వేసటచేపరిచారికావళిక

విడచితి వేసుకూషలను వీడితివేళుకళారికాదులక

విడచితి వేసతంబు జెతవేగుచునుంటివటంచుజీవముక

విడచితివీవు సర్వమును వీడఁడుసేవతినిన్ను నెంటుటల్.

(అని శోకోద్యేకముచే గాఁగిలించుకొనఁబోయి పక్కనుబడి యున్న చీటింగొంచి) ఇదేమి? ఇచ్చట చీటిగన్నించుచున్నదే? ఇందేమున్నదో చదివించుచెదను “శ్రీమదసంతాధినాథులు” నిన్ను విడచిన తర్వాత సధినాథత్యమెక్కడ? అనాథుఁడనుము “గర్వితారాతిభూభృత్కువిశాయదులు” నీవు చెంతలేనప్పుడామాటచున్న “నిర్వక్రవిక్రమక్రమితివిక్రమార్క సార్వభౌముని పాదపద్మముల సన్నిధికి” సార్వభౌమున కెందును వనవాస మేళరణు, “తావకాక్షీణకటాక్ష వీక్షణా మృతా స్వాదితానంద సందోహ భంభ రాయమాన నూనసయగు కాంతామతి సమస్కారములు” అయ్యయో! చావనున్నప్పుడుకూడ వినయవిధేయతలూపవలెనా? ఎట్టియుత్తమకులోత్పన్నువు? ఎట్టిగుణనిధివి, అట్టిరత్నమవగు నీవెట్టినిర్భాగ్యునకు దక్కుచువు? “నాథా” ఇంకెక్కడి నాథుఁడు” సంసారికము జీవములున్నంతవఱకెగద “తావకోదగ్రకోధానలమున కుశలభంబనగు” నిజమట్టుల నేయైతివి. “నేజేయు విజ్ఞప్తి సావధానముగ నవలోకింపఁ గోరెద” ఇంక నేమిచేసెదను. సానకాశము కావలసినంత యబ్బినది. బ్రతికినన్ని దినములు నిన్ను నుఖవెట్టలేకపోయితినిగాని యిప్పుడానందముతో సావధాన మూనెదను. “దేవా” అయ్యో! ఈవినయ సౌశీల్యము గర్భ నిర్భేదకరముగదా? “నిష్కారణముగా నన్నీ కఠిన నిర్భాగ్యమున నుంచినందునకై కలుగు సఖము మీకుఁజెందక నాకథోగతిని బ్రొత్తింపఁ జేయునుగాత” హాముద్దుగుమ్మా! బంగారుబొమ్మా! చిన్నికొమ్మా!

చ. సరకమునందుగూలిన ఘనంబుగన్వర్ణమందునున్న నా
కురమణితో బనేమనుచు గూళతనంబును జెందవయ్యయో!
సరనుమగాని భర్తకయి చాలగఁచొక్కెదు నీకృపామతిన్
దరమె నుతింప నుండరనుభాకర నిర్దిత శోభితాసనా?.

గీ. కారనంచినవానివై గరుణబూని
సీమృదుగుణంబు బ్రకటించినేడువిమల
కీర్తినందితివీవెన్న కేవలంబు
సాధ్వివనుచును జెందంబుసాక్ష్యమిచ్చె.

అయ్యయో! నేనెట్టినిందితకార్య మొనర్చితిని. ఎట్టిజననిందకుఁ
బాత్తుఁడనైతిని. “నాథా! పతికన్నముందుగ సతిమరణించిన నుత్తమ
గతికేగుదురని పెద్దలాడుదురు. అట్టిసుకృతము ఫలించినందుకై సంత
సించుచుంటిని.” నీవెప్పుడు సుకృతవంతురాలవె.

ఉ. నాదగుభాగ్యలక్ష్మి తగునాయమృతంపు నిధానమాకడుం
బేదనుజేసిచిత్తమునఁ బ్రేముడివీడిదివంబుజేరితో
మేదురబుద్ధిశాలిని యమెయగుణాఘ్య భవత్సకృత్యమే
వాడునులేకగా చెమగురా! ననుగాచెనెఘాపినాటచేన్.

గీ. కాంత! కడుపుణ్యవౌటచే గాంచగల్గె
స్వర్ణభోగంబుసతమను భావ్యమగుచు
నీకుభర్తనయ్యు ధరనునిశ్చయముగ
దుఃఖభారంబుభరియించి దోగవలసె.

“నాకోర్కె నేటివరకు జెల్లించకుంటిరి” ఔను. అట్టియదృష్టము
పట్టినదికాదు. “నేడైన జెల్లెంతురోలేదో యనుసంశయము. బాధిం
చుచున్నది” అయ్యో! సంశయమువలదు. నీమొద్దుచెల్లించని మూర్ఖుఁ
డని సందేహపడకుము. నిజముగజెల్లెంతును. ముమ్మాటికి సత్యముగా
జెల్లెంతును. నిష్కారమువలదు. అక్కటా! ఎంతప్రారబ్ధము తటస్థించెను.

చ. సతినగభాలటంచు జనసంగముపల్కుటవ్యర్థమానొ కో
మతిదలపోయెమోత యనునూనముజెందితిలోకమంగు భూ
పతిపతియైగేహమున భార్యయెవానికి వెక్కుడోదా?
క్షీతిపయినీయభీష్మితము శీఘ్రమొనర్తువదంపనొప్పగుకా.

“ఐనను వెలిసేయుచుంటిని అదేమన నాజీవంబు బాసినం తరు
వాత నెల్లున్ననట్లేచితి బెట్టవలయుచు కాని యొకరైన నన్నంటరాదు.”
హా! ఇకేమున్నది. నుందరనదన చంద్రుడుండల మస్తమించినది.
దానితో నాజీవితములుగూడ నాకర్షించినది. చెలి! తక్కువతపముచేసి
యెక్కువఫలితము రుద్దగినవచ్చునా? “ఎవరేని సాహసించి యంతి
నచో వారివంశము నిర్మూలమగుచు” సతీ! అట్టిసాహసులెవరుందురు?
వాడీతడాకండ్ల నీవు లేనినాను నాకు నంశాంకురమేది? శ్లో॥ పితా
హతాత్రిభువన మంధకారం । తామాహతాజిహ్వరసాలభిన్నం । భ్రా
తాహతా దక్షిణబాహుఖండం । భార్యాహతా ఛత్రకపాలచిన్నం ॥
అనునట్లు భార్యలోటుత్వరలో దీరునందువేమో? అట్లెన్నటికినిరాదు.
ఆకలిగొనినవానికి దొలిముద్దయందలిరుచి మలిముద్దయందుండునా?
అయ్యయో! నుందరి! ఎంతకష్టము తెచ్చివెట్టితిరి, నీనేర్పు, నీచకచక,
నీబిసుపు, నీనగపు, నీనీటు, నీగోటు, నీమాట, నీచాల, నీయాట,
నీతేట, నీతెలివి. నీవగ నీసాగను, నొక్కపూటలో వ్యర్థమయ్యకదా?
కట్టా కాలవై పరీత్యము. “ఇట్లువ్రాసితినిని బలవన్మరణము నొందితినిని
యెంతురేమో?” అక్కటా! నీవంత మూర్ఖురాలవా? “అట్లు జరుగ
లేదు జీవస్వాభావికమైన మృతియే సంభవించినది.” అయ్యో! చెవుల
కాలిన నారసములు గుచ్చినట్లున్నదే? “ఇహోబాధయే దీనికి గార
ణము” అయ్యయో! కార్యముమించకుండ దెలిసినచో దగుజాగ్రత్త
పడుదునుగదా? తుదకాషణనేవలేకయే మృతికిస్వాధీనమైతివా? మన
సంస్థానములో నినుబ్రతికింపఁజాలు వైద్యుడొకడైనతేకుండనే? “ఒకా

నొకవేళ జీవములున్న బునర్దేశనమగుగాత” ఇతను నాశలగల్పించు చుంటివా? చూచుటమాత్ర మెన్నడును జరుగదు. “భవద్విధేయు రాలు, కాంతామతి.” ఆహా ! ఏమి నామ చూధుర్యము. ఎంతగ్రోలి నను తనివితీరకున్నదే? ఎవరైన భార్యను కఠిననిర్బంధముననుంచి జంపి వగయేడ్చు యేడ్చునని వెక్కిరింతురు. నాయట్టిపాపు లీభూలోకమున బుట్టబోరు. పుట్టినవారిలాలేరు. నేనొక్కడనే పాపాత్ముడను. (కన్నులను దిలకించి)

ఉ. శ్రీలకుదావులైకలువ రేకులగల్గినిగిందుసేసి పె
స్థిలకుబంధులై భ్రమర మిత్రములై ఘసఖంజరీట న
స్థిలమనోహరంబులయి నిర్మలసంతతభాష్పవల్లులై
మేలగునీకనుంగవను మించుముదంబునజూడగల్గు శే.

హా! నుకుమారి! నుమకోమల శోమలంబగు దేహాలతికయెట్లు శుష్కించి పోయినది.

ఉ. రాజగుచంద్రుడొకాశిపు శిరంబుననిచ్చియు దోషియయ్యె ను
త్రేజమెల్లర్పనంబరగతింబరతెంచు దినేశ్వరుండు దా
దేజమడంగెడుం బహుగతింధర నెంతటి వారలైన రే
రాజముఖి! కళంకముతిరంబయియుండును రాజవాచ్యులన్.

నాపాదిత్యము నన్నె యనుభవింపఁ జేసినది.

వేగ—(మొదలగువారు విచారము నూచింతురు)

విక్ర—సుందరీ! ఇక నెక్కడిసుందరి ? నాయాశలన్నియు మంట గలపిపోయినది.

చ. జననమెప్పుడు హేతువు నిజంబుగలోకమునందుభీకరం
బనుచుదలంతురజ్జులు, మహాముదమందురుత ప్లాక్షలీవిధం
బును దలపోయసౌఖ్యముల పొందుగఁగించుటకంటెమృత్యువే
ఘనమనితోచుజీవులకు గల్గెడిబాధలమాపుచుంటచే.

అహ! నీవంటిమనోహరాంగిం గూడులెన్నిజన్మము లెత్తినను
సంభవింపదు, ఇకవిచారింపిన లాభములేదు. చేయివిడచివ దాన్నికై
చింతించుట గతజలసేతుబంధనము. ముందుకార్యములు జూడవలెను.

(అడలు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

కాంతామతి.

—:0:—

చతుర్థాంకము.

రంగము-సభాభవనము.

(రాజమంతులు, కొండలు సభానదులు-భటులు.)

విక్ర—అమాత్యవరా!

మా, సజ్జనబృందము సౌఖ్యముజెందుచు సంతసమొందు నెసంతితమున్ !

మంత్రి—మహారాజా!

ముజ్జగముల్ తమయాజ్ఞను మీరగజ్జె నెభూతలనాధమణి!

విక్ర—ప్రధానశేఖరా!

పజ్జమెలంగెడివైరులవై నెడబాయకకన్నులనుంపదగున్!

మంత్రి—ప్రభువతంసమా!

రజ్జులుగావునుడి పరరాజులు రాజ్యములందుననుండిరెపో!

విక్ర—సీ. చులులచే పశుహానిబొందు కావులునృక్కి

యార్తినొందకనుండ సరయవలయు

ఖలులచే మానినీతిలకంబులకుగీడు

పారయకుండగ వేగసరయవలయు

బలులచే ననదలు బాధలువడకుండ

దగురీతిగాపాడ దలఁపవలయు

న్యాయమన్యాయమున నశించిపోవక

నుండ వీక్షింపుచునుండవలయు

గీ. తొమచోరాదిబాధలు జనులకెపుడు

కలుగకుండు నుపాయము దలఁపవలయు

నాడ నేటికి రామరాజ్యంబుమ్రోలె

పుడమిజనములు మేలుల బొందవలయు.

మంత్రీ—మహాప్రభూ ! అవక్కవిక్రమ పరాక్రమరత్నులగు
దేవరవారిశాసనము న్యాయావలంబులకు మల్లెపువ్వుల చెండుగదా?
దురాత్ములకు ఫిరంగిగుండుగదా? నైరహృదయంబులకు నలగుండు
గదా? చోరులకు బత్తెమునిండుగదా? తమభుజాదండకల్ప శాకయుద్ధు
లకు చకోరక చంద్రోదయముగదా? దేవా?

ఉ. దేవరపాలనామహిమ దీనులకెల్లను కల్పకంబునై
యీవసుధాతలంబు వనకోనప్రళస్తిని గాంచెనన్న నో
భూవరగొప్పగాదు తగభూతగణంబులెవశ్యులై నదా
గావునుటంచు సిల్చియరికావులునొట విచిత్రమయ్యెడున్.

కం. భేతాళుని వశుజేయఁగ

నేతాదృశులకునుగాక నితరులవశ మే?

భూతలమున పార్థివవర

ఖ్యాతిగ రాజ్యంబునేలు ఘనుడవుగానన్.

విక్ర—మంత్రీ ! సన్నారక పొగడకుము. మత్సూర్వికుల య
దృష్టవశమున నట్లులభించినది.

[ద్వారపాలుఁడు పోవేళించి చేతులు జోడించి]

ద్వార—మహాప్రభూ ! వింధ్యపార్వతమునుండి కిరాతుడొకఁడు తమ దర్శనమునకై జనుదెంచెను. వానిశరీరమంతయు రక్తమయమై యుండెను. కడుదీనునివలె గన్పించుచుండెను.

విక్ర—[మంత్రివైపు జూచుచున్నాడు]

మంత్రి—త్వరగఁ బ్రవేశపెట్టుము.

ద్వార—చిత్తము [అనినిష్క్రమించి తిరుగ కిరాతునితోఁ బ్రవేశించి] వారే ప్రభువువారు, దర్శింపుము.

కిరా—[సాష్టాంగపడితేచి]

శా. సామీ సెప్పగవాయిరాదుసుకముల్ సత్తెంబుసల్లారే దే

వా మానెత్తినిరాసినాఁడో గురుతింపంరాని కష్టాల మా

సేమఁబుల్ పొలముల్ పశూత్కరములు జీవాలపాలయ్యెగా

మేమేరీతిని జీవముల్ నిలుపుగామింతుంగదే దేవరా?

దేవా ? మీపాదాలాస, మేము నానావితాలజీవాలతో వేగలేక దూరాననుండి రాలేక ప్రాణాలనిలుపలేకున్నాము.

విక్ర—పులిందా! నీవాయాసము వాపుకొనుము.

కిరా—మారాజా! మామేలుగోరురాజా! సల్లనిమాటాడి వీడ సల్లార్చినావు. మాబాములు పగవారికేనివలదు.

విక్ర—నీయాపదగట్టెక్కినది, భయపడకుము, వివరింపుము.

(లోకకలకలమువిని మంత్రివైపు చూచుచున్నాడు)

మంత్రి—ఎవఁడురా అక్కడ.

ద్వార—(ప్రవేశించి) దేవా ! ఏమి సెలవు.

మంత్రి—అకలకలము విచారించిరమ్మ.

ద్వార—(నిష్క్రమించి తిరిగి ప్రవేశించి) దేవా ! వింధ్యపర్వత ప్రాంతపు కిరాతుడట. తమ దర్శనమునకై వచ్చి తొందరపడుచున్నాడు.

విక్ర—[మంత్రివైపు చూచుచున్నాడు.]

మంత్రి—త్వరగఁ బ్రవేశ పెట్టుము.

ద్వార—(వెల్లి కాలువకు కట్టుకట్టుకొని కుంటుచున్న కిరాతు నితో బ్రవేశించి) వారే ప్రభువువాడు.

కిరా—(నాష్టాంగపడఁబోయి పడలేక చేతులు జోడించి)దారా! బొబ్బలమెగము నాకాయీవీనది. ప్రాణాలు గుడగుడలాడుచున్నవి. బాదబాద, సెప్పలేను.

విక్ర—నీబాధ నేటితోహరించినది భయపడకుము.

కిరా—ఏనూపునూసెదవ్రా నామీ! కాలబైరీడు దగ్గఱుంటచే ప్రాణ మూగినది. మాగూడెపువారందఱు పులివాతబడి యీల్లినాదు కొందరి గాయాలు సెప్పరాదు.

(లోనవెద్ద కలకలము.)

విక్ర—మంత్రి! వారినందఱిని రిప్పించుము.

మంత్రి—మహాప్రసాదము. ఎవరక్కడ.

ద్వార—[ప్రవేశించి] దేవా! ఏమిసెలవు.

మంత్రి—ద్వారముదగ్గరనున్న యనదల నందఱనిందు బ్రవేశ పెట్టుము.

ద్వార—దేవరయాజ్ఞ నిష్క్రమించి పలువిధముల కట్టుపట్టు కలశరీరములుగల ఇరువురు కిరాతులతో, బ్రవేశించి వారే మహారాజుగారు

కిరా—మాపా ములో జడల మెకాలను నూసి బీతుకుడిసి యీడకురా నివేటిసింగాలు బాబూ! (అనిమూఁచుకొన్నాడు.)

విక్ర—అయ్యో! ఎంతకష్టము. సింహాసనమునందలి సింహములంగంచి యడవిలోని నిజమమైన వెడదమోము మెకములని వెఱచి మూఁచునందినాడు. (తక్కిన వారింజూచి) వానిని బ్రబోధింపుడు

చ-కి—ఏమిపబువుసామీ! నచ్చి మీసేరువకురా మాజీవా
లూడ్చు జీవాలనిల్పితివి దొరా!

రా-మం—(మొదలై నవారు వారియవివేకమునకు నవ్వుదురు)

ద్వి-కి—(చ-కిరాతునితో) ఇంకేమిరాజురా. మన బాముల
సూడనివాడు.

చ-కి—అదేటికూత. బుద్ధిమల్లించుకో. మారాజువింటే కోవ
లో పానాలూడడమునున్న. ఈడనిజము.

ప్ర-కి—(తృతీయునితో) ఓరి! వెట్టి! బొమ్మలుగాని వానికి
పానములేదు భయములేదు లే.లే.

తృ-కి—(మూఁగ=నుండిలేచి) ఓరబ్బా! గుడ్లు లిమిసూస్తుం
దిరా? బొమ్మలుకావురా బాబూ! సీబోతు సేవసూస్తిగాని ఇంత
బయవెట్టలేదు. (వణకుచున్నాడు)

ఓక-కి—(వాని యనాగరికతకు నవ్వుచు) ఓరీ! నీకేమియు భీతి
లేదు. కిరాతులారా! మీబన్నంబుల నుడువుదు.

ప్ర-కి—సెప్పడమునకేమున్నది సామీ! మమ్మేలినవాడా!
పులులెగబడినవి. పందులు మందలు మందలై పొలాలవెంటఁ బడినవి.
అవెక్కడవ్రాకాని నడగొండలవలె తరుమబోయిన తిరుగఁబడును.

ద్వి-కి—అల్లారుముద్దుగా సూసిన ఆబెయ్యను చియ్యబట్టి
దుంయిమని యొకంగను నోటగవ్వకొని చివ్వన సారలమెకమెత్తుకొని
పోయినది.

విక-కి—అయ్యయో! ఎంతకష్టము.

తృ-కి—అవేమి జంతువులోకాని నేలయీని నల్లెడగన్నసూడ
వచ్చును. మందుబీతి ముందేలేదు. గందుగదా రెండేపుకూసల నొక
సివంగి నిమేనములో పేగుల పోగులవలె నూడలాగినది.

విక-కి—అమాత్యా! పూర్వము విశ్వామిత్ర సృష్టివలె నేడుదృ

విచలేరుగదా? వీరినూటలు కడువిచిత్రములుగ నున్నవి.

చ-కి—దేవా! మీసాదాలతోడు, అబద్ధమాడిన మాజిమ్మ డినట్టే.

విక్ర—నేనువచ్చి జంతువులజంపి మిమ్ము రక్షించెదను.

ప్ర-కి—ఎల్లిరాక ను స్తీసేసేవు తేడా!

ద్వి-కి—ఓరి! బాబుగారంటే కాని కొంపమున్నదా?

తృ-కి—బాబుదగ్గఱ బయమేటిరా?

చ-కి—ఓరి! తందనాల జడదారులుంటేరా మనకు.

ప్ర-కి—ఓరి కిరాతులార! మిమ్ముల రక్షించి యాపదల హ్యో ద్యోలుటకిదే బద్ధకంకణుడనైతి. వగవకుడు.

తృ-కి—(తనలో) నీసులవ్రాలె నోరీయంటాడు. మాగూడెం లో, "దొరా" అనకపోతే బుత్తగరెస్తా. ఇదేంగతి. ఈళ్ళపాలెంగాప్పి గొట్టారు. (నుటియొకని చెవిలో చెప్పుచున్నాడు)

చ-కి—(తిరిగి యూరకుండుమని సౌజ్ఞ చేయుచున్నాడు)

ద్వి-కి—(తనలో) బద్ధకంకణమేటి? సేతికి కంకణంగాని. బద్ధ కు కంకణంగడతారా. (అనితన అభిప్రాయము తృతీయునితోఁజెప్పును)

తృ-కి—(ద్విదీయునితో) ఓరి సీలమాయకం కాల. ఉండల బద్ధకు తాడుండదంటా? అదే కడతాడోసి.

ప్ర-కి—మాసానాల మీసేతికిచ్చి నమ్మితిమిసామీ ! మీసి త్రము. మాబాగైము.

విక్ర—మీకాసందేహ మక్కరలేదు. మీరందఱు నిందేవిశ్య మింపుడు మీకు వలయు నదుపాయములను జేయించెదను.

గీ. ప్రజల బాగోగులరయని పార్థివుండు

రాత్నభూషణదాత్పడి రాజవరుండు

గంగిరెద్దును బోలు చుటొతలమున

స్వర్ణజీవులుగా రెవో యరయనెండు.

ప్ర—(ద్వితీయునితో) ఓరి! బాబుగారిసిత్తము మెత్తన నూసి తివా? మనబాదలు సూడలేక వెంబడించినాడు. ఇంక గుట్టలుగుట్టలుగా మాంసముమెక్కి లొట్టలువేయుచు లొట్టెలునిండ జీలుగుకల్లుంచుకొని జాతరలు సేసెదరా! నా సామిరంగా.

తృ—(చ-కి-తో) ఓరి! నాపెట్ట నీళ్లొనుకుని సారలమొకము మాంసము సవిసూడవేడినది. దానిమనసు దీరినట్లే.

ద్వి.కి--(ప్ర-కి-తో) నానేస్తకాడు బాపనయ్య కాలునొప్పి కి పులిసమురుగోరి మతిమతి వేడినాడు అప్పుడోదుగలము. అప్పుడో నవలము. సద్ది ఎప్పుడిచ్చితే అప్పుడేపుచ్చుకొని పరువుకాపాడిను. ఇంక సిద్దిలతో నప్పగించగలను.

చ—(తృ-కి-తో) పులిగోళ్లు దెయ్యాలబాదకు విరుగుడని సంకలోగోళ్లు రొండుచంపాదించితెన్నుని ఒకమ్మసెప్పినది. నేను గోరుకు రొండువరాలంటే అట్లేఅన్నది. నాల్గువరాలు నేతికి వచ్చినట్టె

ప్ర—నేను వందిగున్నల గుది గుచ్చెదరా?

ద్వి—సిరతల గొరతవేసెదరా?

తృ—దున్నలకాల దున్నెదరా?

చ—మన్నులమన్ను సేసెదరా?

ప్ర—కణుసులకడుపు సింఛెదరా?

ద్వి—గోరల మరలింఛెదరా?

తృ—కరుల దరిమెదరా?

విక్ర—ఓకిరాతులారా! బడలిక దీర్చుకొనబాండు) నేటికికొలుపు చాలింతము. [తనలో] హామనోహరీ! పపమానసూనుని శరీరమునందు వ్యాపించిన శ్రీరామాంకమువలె నెంతకాలమైనను నాహృ

దయమును మాత్రము బాయజాలవునుమా? నీకు కృతఘ్నుని యందలి
యుపకారమువైతే నాయందు బ్రేమలేకపోయెను. హా! ఎట్టిగతి.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు]

ఇది చతుర్థాంకము.

కాంతామతి.

—:0:—

పంచమాంకము.

—:0:—

రంగము—అడవి.

[విక్రమార్కుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

విక్ర—అహా! ఆమాయలేడి నన్నెంతదూర మొడ్చితెచ్చినది.

గీ పవనవేగంబు బాణజనంబు సూర్య

రథతురంగ మంబులనత్యరంబు హృదయ

శీఘ్రమీ హరిణమునకు జెందబోలు

కాకయుండినదృగ్విధి గడచుటెట్లు

ఏమి యీవనరామణీయకము.

సీ. ఇంద్రాయుధద్యుతులిందు గన్పడువంత

నట్టువపుల్లుల నాట్యవేళ

కలశపాథోరాశి పొలుపువహించెడు

కలహంసలవిహార కలనవేళ

గాఢాంధతనునంబు గలిగించు గుహలునా

యారముల్ గడువగలింటివేళ

వటశాఖపైనిల్చి భ్రమగొల్పుశుకములు

గాంచ ముదంబును బెంచువేళ.

గీ॥ పుష్పవల్లులు స్వీయపుష్పాడినిజల్లి
 నేత్రపర్వంబొసర్చెడు జిత్రవకార
 వనరమాకాంత శృంగారమును నుతింప
 దరమె వేయిజిహ్వలచాల్చు నురగపతికి.

పచ్చని మొలకలు రత్నకంబళము పరచినట్లల్లారు ముద్దుగానుం
 డెను. వికృతచేష్ట లొనర్చుచు వానరసముదయంబు చెట్లవై దుముకు
 చున్నవి. ఈపువ్వుటీరము సొగసేమని పొగడుదును, ఏమి యీమా
 కందముచందము. ఆగండుతుమ్మెద యుంకారము ఆసెల యేటియొ
 డ్డున గూర్చుండిన ప్లాణము లేచివచ్చునట్లున్నది. (అనిపరిక్రమించుచు)
 హా! కరిణీయాన! ఇట్టివింత నీకుఁగూడ గనఁబరచిన నెంత సంతోషిం
 తువురాకదా? నాకట్టిబాగ్య మెన్నిదినములకు సంభవించును. (అని
 సెలయేటియొడ్డున గూర్చుండును)

కాంతా—(ప్రవేశించి తనలో) ఇక్కడ నేదియోధ్వని గలుగు
 చున్నది చెప్పుచూ! ఇందెవ్వరుకలరు ? ఆపొదరింటిలోని యిందు శిలా
 వేదికవై వీణీయనుంచి వచ్చితిని మన్నాఘ డీ కానసమునకు బలు
 మారు మృగయావిరాధి మరుగుదెంచుట వాడుకయని విని యిందు
 నివసించితిని. ఎప్పటికైన నాకోర్కె ఫలించునా? (అని పరిక్రమించుచు
 విక్రమార్కుని జూచి) ఆ! ఏమి? నాపూర్వపుణ్య ఫలితము. నాకనుల
 కానందసంభాయకుండగు నాహృదయేశ్వరుడే యాయన. దైవేచ్ఛ
 యెట్లుండునో తెలియదు ఒక వేళ నాపంతమీడేరు కాలము సమీపిం
 చినదేమో? ఎట్లీయన నాకు వశ్యుండగును? (అలోచించి) “శిశుర్వేత్తి
 పశుర్వేత్తి, వెత్తిగాన రసంఘణిః” అనునట్లు సర్వజీవులకు సంగీతమే
 మోహజనకము. కావున మోహనరాగాలాపంబునకు మోహించి
 వెంటబడు సారంగంబుమ్రాలె నీనృపకుంజరుని సంగీతమునుబాడియే
 రప్పించుకొనెదను. (అని పొదరింటఁ బ్రవేశించి వీణవై కొన్ని గీతముల

ను బాడుచున్నది.)

విక్ర—(వినుట అభినయించి) ఎక్కడనో సంగీతము వినఁబడుచున్నది. అరసెదనుగాక. (అవి లేచి పరిక్రమించుచుఁ గాంతామతివిజూచి) ఈపొదరింట నెవతెయో మందయాన కన్నడుచున్నది. నేనొక కవినైనచో బ్రత్యవయవమునకు వేలకొలది పద్యభూషణము లిడి యుందును.

ఉ॥ కంఠుని బాసిపంతమున గానజరించు రతీవరాంగియో

సంతతమున్దరిన్విడచి సంచరణంబొనరించునట్టి శ్రీ

కాంతయో? వేడ్కమైభువన గణ్యవిరోధవిశేషదర్శన

స్వాంతమున స్విహారమిట సల్పెడుశంకరు ముద్దుఁగుముయో?

ఉ॥ కన్నులగొల్పబోయి కరకంజములెత్తి విధాత్ముఁడనచి దా

గొన్ననతీయుచోరేకొకటి రమ్యతనందున నిల్చునట్లు నీ

యన్నులమిన్నకన్నుగవ యద్గిర! చేరలమించెమించె సం

పన్నతశ్రీగుది? విమలవంకజసంతతి వింతవింతగఁ.

ఎట్లుపల్కరించు తెరవు? నీవు క్షేమంబుగనుంటివా! యందునా ముఖపరిచయమైనలేదే. కాదు కాదు. దాహముని యడిగెదను. ఏమనుటకు దోచకున్నది. (మదనబాధ సూచించుచు)

గీ. విల్లునమ్ములుదాల్చు నేవీరుడేని

యెదుటనిల్చి యుద్ధమొనర్చునింతె కాని

నిన్నుబోలుచుచాలున నిల్చిశరము

వైచిభాధింపబడిది యేటుపొరుషంబు.

కాంతా—(తనలో) నన్ను వంగివంగి చూడ ప్రారంభించెను. మదనదేవుండుక దయజూచినట్లున్నది. ఎట్లీయనను నాకడకురప్పించుకొందును సాధనము గాన్పింపకున్నదే. విననిట్లు చేసిచూచెదను. (భగవంతుని బాధ నభినయించుచు వైకి) అయ్యయో! దుష్టమధుకరమా!

యనదల బాధించినగాని నీపారుషము వెల్లడికాదా?

విక్ర—(తనలో) “రోగిపాలు గోరివైద్యుండు పాలుద్రావు”
మనునట్లుకాక తాళీయముగ దరి జేసునమయము సమీపించినది [[ప్రకా
ఆ! దురాత్మా! ఆగుమాగుము. (అట సమీపించుచున్నాడు)

విక్ర—సుందరీ! ఆదుష్టుఁ డెటుజనెను?

కాంతా—మహాత్మా! నీధనుర్యాణములనుగాంచి మనంబున
భ్రమించి యెందోడనెను.

విక్ర—రోలంబాలకా! నీవెనతవు?

కాంతా—ఒంటిపాటునఁ గంటబడిన మదనవతిని బల్కరించు
నెపమాయది.

విక్ర—[తనలో] ఇది నాయభిప్రాయమును జక్కగ గ్రహిం
చినది. మంచిజాణ. ఎటులదీనిని లోబరచుకొనుట, [ప్రకా] హరిణా
క్షీ! హరిణము వెంటబడి దారితెలియక తత్తరించునాకు పురముజేరు
దారింజూపి పున్నెంబునందుము.

కాంతా—మానవనాయకా! దానియడుగుల జాడనుబట్టి
వెళ్ళుము.

విక్ర—వెళ్ళిన మండలంబును జేరుదునా?

కాంతా—అచటి రాజునునిర్జించిన జేరవచ్చును.

విక్ర—జయించుట సపాయము.

కాంతా—ఉపాయము లేకున్న సపాయము సంభవించునుగదా?

విక్ర—దానికి నిన్నుడ్డువెట్టరాదా? సుదతీ!

కాంతా—నన్నుడ్డువెట్టుట కెట్టివాఁడు కావలయును.

విక్ర—దానికి నేతగనా?

కాంతా—(ఇంచుక కోపముతో) చాలుచాలు

విక్ర—పద్మనేత్రీ.

చ॥ పదములుగందు వారవనవాసముజేయును నొంటినుండనీ
హృదయముభీతిజెందదొకొ? యెన్నగగానన మిందుఘోర న
త్వితశము మందమందలు? వాసమొనర్చు పశింపరాదుగా నా
సదనమునందునిల్చి నుఖసంపదలందుముకొతుకంటునచే.

గీ॥ ఒంటిపాటున కాపురముండ నేల
జవ్వనంబెల్ల వృధగాక నివ్వనమున
మరుఁడు ధారుఁడు వలవై చిమాసనంబు
నీడ్వసాగె నీవడ్డవే యిందుపదన! [ప్రక్కకు జేరును]

కాంతా—(తనలో) వలబడ్డమృగము వేటకాని పాలయినట్లు
మీరపాశబద్ధుఁడగు నీన్మవశేఖరుఁడు నాపాలఁబడినాఁడు (వైకి) ఓ
యీ నీవెవరవు? సంతోషంబున విహరించునను బోటిబోటుల బల్క
రించి తత్ఫలన భంగంబొనరింపదగునా? దయచేయును.

విక్ర—లతాంగీ! ఏనువిక్రమార్కమహీశుండను నీదాసుఁడను.
కాంతా—రాజులప్పురానలగు నాదాసుఁడవైన నేమిఫలము
విక్ర—పల్లవపాణి!

ఉ. తావక నేత్ర సౌజ్ఞలు సదామదిజ్ఞానము లేంచుటొందు సం
భావనతోడ గొగిటను వాసముజేయుట రెండువేడ్క కె
మ్మో వినుధారసంబును బ్రమోదమునకొ రుచిజూడమూడునై
భావజకేళిగూడి యపవర్గసుఖంబుల నొందనాల్గు.

ఇక నెన్నియో లాభములు కలవు.

కాంతా—[తనలో] ఇన్నిదినంబులకు నాతపంబు ఫలించినది.
వీనులీసుధాప్రవర్షంబున నోలలాడుట కెట్టిపుణ్యంబును జేసికొనినవి?
(ప్రకా) నృపా! చాలుచాలు. నీమాటలగట్టిపెట్టి నీదారినిబామ్మ.

విక్ర—పికవాణి!

చిత్రపద దారినిజూపవె వేగం ♦ గోరితి నిన్నెవగావం
 గ్రూరమకుండదయ్యుండై ♦ ఘోరశరంబుల నాటెన్
 కాంతా నానిని గాంచినతోడం ♦ గోరుట ధర్మమెసీకున్నీ
 భూరమణుండని గర్వం ♦ బారయ జెందగ మేలే
 విక్ర చానరో! వేడెద
 కాంతా చాల్చాల్
 విక్ర దీనునిగావవె
 కాంతా మేల్మేల్
 విక్ర మాచిని దానములందున్
 కాంతా బూను నిదానమెబాగ్

రాజా! తనువంటి ప్రభువతంసులు నాబోటి నీచకాంతను గోర మేర కాదు.

విక్ర—పుండరీకవదనా!

ఉ. నీచమనంగ నెద్దితరుణీ! ఘనవారిధరంబు వేణిగా
 గాంచయ్యుచెక్కుగా నడుముకంఠర మార్గముగా సుఖాంశుడన్
 నీచపుబానిసీడుగ ననిందితహేతువిశేష కాంతిమై
 దోచెడుశోభగావెలయు దొయ్యలి నీచనుదోయి నీచమా?

శ్రీవృత్తము— రా! జి! వా! క్షీ!

సకాంతివృత్తము— దయావతి ! భయాత్మ్యుడన్ వయంబునన్
 దయంగవన్

వృత్తము— ఓరామా గారింపన్ సారంబా వీరంబా
 వసుమతివృత్తము— తగునానుదతీ! పగవాడనెనీ బిగికాగిట
 నన్ దగ జేర్చగజే.

కాంతా—(తనలో) హృదయమా పొంగకుము. (ప)కా)

శ్రీవృత్తము. నారిం గోరం జీరం మేఘా

వృత్తము—నృపకులతిలకా కపటపుపలుకుల్ తృప్తగొనిపలుకం
గపటము వెలియకా

మానిని—మానుము మానుము మానవనాయక! మానిని
తో గవగూడుతలం

విక్ర— పోనలినాక్షిరొ! దుష్టమరుండిటు లుజ్వలభాణము
నాటెనెదన్

కాంతా— సూనశరుండెద నాటిననృక్కుచు సోలెదమ్రాబల
మేడజనెన్

విక్ర— పీనపయోధర! నీమరుజొచ్చితి నేయనునుంపవె
బాహులతకా

ఎంతవేడిన నీకింతయేని దయపైడమకున్నయది. నన్నేలిపట్ట మ
హిషివై నారాజ్యంబు సర్వంబునీవబాలింపుము. ఇక వెతలముంపకుము
కాంతా—(తనలో) ఏమినాయదృష్టము. భూచంక్రం బవక్రవి
క్రమంబున నేలు నృపపురంపరుడు నన్నేలుకొనుచుని వేడుచున్నాడు.
అతనిజాయననగు నాకింతకన్న భగ్యంబేమికలదు. ఇప్పటికి నన్నెఱుగ
నట్లేయున్నది. కొంతబిగువుచేసి వినోదిం చెదను. ఓద్ధైర్యమా! కొంత
కాలము నీప్రభావము నాయందునిల్పుము ఓక్రిడాదేవతా నిన్వేషరు
పిలిచినారు. నాహృదయ ప్రిసాదమును ముట్టడించుటకు నీకేమియధి
కారమున్నది? చాలుచాలు. నీకుపదివేల వందనములు ఓహృదయమా
విరోధులవశయయ్యెదవా? అట్లుగాకుము. నాపక్షముననిల్చి వైరులనెది
రింపుము, (ప్రకా) పార్థివకుంజరా!

గీ॥ న్యాయమార్గానధర నేలు నవనిపాల
కాంతనుంగాంచినంత నె కలయవశమె
దుష్టులనుదోలి శిష్టులకప్టముడుపఁ
దగునుగాని యన్యాయపు దారితగడు.

పరాధీననుగోరి భావ్యమా?

విక్ర—కృపాదీనుని శోభనకుండుట యన్యమా?

కాంతా—ఇట్లనదగునా?

విక్ర—విడువదగునా?

కాంతా—బలిమితగునా?

విక్ర—మూర్ఖత తగునా?

కాంతా—ఇది సరసమా!

విక్ర—ఇది వినోదమా!

కాంతా—ఇది విపరీతమా!

విక్ర—ఏలుకొనవా?

కాంతా—సమయము లేదా?

విక్ర—నీదయకై యెదురు చూచుచుంటిని.

కాంతా—రాజా! ఆడుదాననని లోకువజేయుట తగదునుమా
నాప్రాపకునకు దెలిసినచో జీవనమునకు మోసమురాగలదు.

విక్ర—మదగజయానా! నీప్రాపకుని గూర్చి తిరిగి యోచింప
నేల. నారాజ్యముకన్న మిన్నగనొసంగు వారెవరు? సర్వము నీయధీన
ముచేసెదను. నన్నుదయజూడకున్న నిక దిక్కెవ్వరు? నుమనమను
కుమారీ!

ఉ. కన్నులు పుండరీకములు గాత్రముపుష్పసమాన కోమలం
చెన్నగనాననంబది నవీనసరోజము మోలితేనెం కుం
సన్నిహితాప్తజాతము కచఃప్రసరంబు సుధాసఖంబు లౌ
యన్నులమిన్న నీహృదయమక్కట వజ్రమయంబు జూడగన్.

కాంతా—రాజబిడోజా!

చ. ఒరునియధీనతకొ నిలిచియుండిన కాంతనుకాము కేళికొ
సరగునబిల్వగా తగునెచాలునుచాలును బిల్వబల్మగా

సరసముమీరి వచ్చెమదిజాలి వహించెడు నావిభుండు స
త్వరముగ నేగు మావెదవిచాటినఁ బృథ్వియు దాటెడుంజుమీ

నిక్క—(తనలో)

గీ॥ సతికినిష్ఠంబుగా నట్టిసరణియేని

చిరునగవుతోడ బ్రత్యుక్తి చెప్ప నేల

స్త్రీలచిత్తంబు దెలియంగ శేషునకును

వశముగాదన్ననాకెల్లు వశము తెలియ

ఉ॥ పయ్యెదకొంగుజార్చు ప్రతిభాషలనాడెడు బాహుమూలముం

జయ్యనగానుపింపగను జారుపయంటను జక్కదిద్దులో

నెయ్యముజూపురను నిర్మలరాగము గల్గియుండకీ

తొయ్యలియిన్నిపోకడలతో చదువోవగ నాకుజూడగన్.

ఉ॥ కోపములేదుమాటలను కూలముచూపుప్రశాంతి మోహముం

జూపెడుచేష్టక్రిడ బహునుందరియియ్యది నాతపఃఫలం

బీషడతింగనంబరచెనే క్రియదీనినిగూడు వాడనో

తాపముమీరఁజూచెనుగదా సుమబాణశరాన్ని పెంపునన్

(ప్రకాశముగా) సఖియీ!

క॥ వెలయాలనంచు బల్కెదు

వెలయింతనిదెల్పరాదె వెలనిడికొందున్

తులలలేదు నీయెయారము

తిలకింపక రెండుకనులు దీరవురమణీ

కాంతా — రాజా! వెలయాలి పొందుగణించుట గౌరవమునకు
భంగకరము వెలయాలికిఁ బ్రేమలేదనువాక్యము మీలెఱుంగనిది
కాదు,

విక్క—నుండరీ! అట్లనకుము,

సీ. కిన్నరేశ్వరనుతుండెన్నగ రంభతో

మేసకనుగలయంగ దగ్గనే గౌరవంబు
గాధేయుఁడా (దేవకాంతను) గూడంగ
మునులలోవిఖ్యాతి బోయెనొక్కొక్క
పురుక్షుఁడూర్వ సీభోగంబుగాంచిన
నార్వహృదుత్వంబు జరుగలేదో
స్వర్ణేశ్వరతోగూడు పరమతపస్వియూ
మాండకల్లిమహీ మమాసెనొక్కొక్క

గీ. మహినిసంతటి ఘనులె పోమదపతులకు

జిక్కిజొర నపరులలెక్కయేల

యేలకుండుట నాయమా యోలతాంగి

అర్థియననా స్తియునుట మహాగుణంబె

నావైదయరాదు. రానినాడు నాకీరాజ్యముతోఁ బనేమి. ఇందే

ప్రతినియె యుండెదను. అందునను.

సీ. ఘనసారకలితమా గంధంపుబూతయె

బొదలెడుభసితంపు పూతగాగ.

నవరత్నమండిత నవ్యదుకూలంబు

వరలెడువల్కు లాంబరముగాగ

మరుముత్తయపుపేరు మరువకజపియించు

రుద్రాక్షయాలికా రూఢిగాగ

తావకాపాంగ విఘ్నవిరోధకరసం

తృప్తియె భూమధ్యదృష్టిగాక

గీ॥ విమలభవదీయసౌజ్ఞ హృత్కమలరాస

యోగ్యమంత్రరాజము గాగయోగినగుచు

నిండెవసియింతు దయ లేదె యిందువదన

భీరశరణాగతతాణ భీరనదన

కాంతా—రాజోత్తమా!

ఉ॥ వై పయిమేని కాంతిగని భావముగాంచగలేక మోహనం

పాపితచిత్తులై ధనము వారకయిచ్చి సహస్వక్రీమతే

జోపరిరక్షి తాంగబల నుందరమొతయు వ్యర్థపుచ్చినం

తాపముజెందియున్ విటులుడాయుటమానరు వేశ్యపొందుకై

నామనవినివిని తనివినిగని హృదయమును మరలించుకొనుడు

పిక్క—మత్తేభగామినీ!

గీ॥ ఎన్నివిధములవేడిన నించుకంత

దయయురాకుండా నేనుందు దైవగతికి

కొద్ది నోములునోచియు గొప్పఫలము

గోరనెటువచ్చు చెప్పమో సారసాక్షి

సీ॥ కల్యాణి దయమీరగాంచ కున్ననునాదు

వై భవమంతయు వ్యర్థముజును

శ్రీకారకర్ణ! సుశీకటాక్షంబు నా

పయిలేనిచోఁ గల్గిత్వార్థముజును

మోహనాంగిరొసీదు పొందులేకున్నచో

యవ్వనంబంతయు వ్యర్థముజును

సారంగ నేత్ర! హృత్సారసంబుచకింపు

పలుకమిశ్రోత్రముల్ వ్యర్థముజును

గీ॥ వెలయవను రాగమాలికల్ విస్తరిల్ల

నరయకుండినజీవంబు వ్యర్థముజును

ముఖవిజితశారదా పూర్ణిపూర్ణిమాని

శాకరమనోజ్ఞ విలసితచారుబింబ.

కాంతా—(తనలో) ఏమి నాయదృష్టము. సకలనృతకోటి కోటిరత్నమండిత పాదనఖరుండును. దేవీప్రసాద సంప్రాప్త పూజ్య సింహాసనాధిష్ఠితుండును. మగ్ధనోహరుండు సజ్జాతుండై నను ననుకంపజూడుమని వేడికొను భాగ్యముకన్న మిన్నగలదే? ఇంకను బిగువుచేసి నచో సరసముముదిరివీరసమగు నేమోయనుభీతియు బాడముచున్నయది లలనలకు డొందంబున పరపురుషాదము కలిగినచో దానిని మరలింప నేరికి సాధ్యముకాదు అందుచుదీయ జీవితేశ్వగుడు తనకుతానై కట్టెడు టనిల్చి పలువిధములు బ్రాధిపుచుండ నుత్తమసతిమనమెటుల లొంగక నిశ్చలత్వమూని యుండనేర్చును? ఇప్పటికే రోంమాంచాది యవస్థావిశేషముల గుర్తించియేయుండును అక్కటా! ఇదియేమియవస్థ! ఎక్కడినుండియో యీపాడుచిగ్గువచ్చి నన్నావరించుచున్నది. ఓధైర్యమాతొలగిపోవుచుంటివా? నన్నెవరి కప్పగించెదవు. మొట్టమొదట దినపూర్వభాగ జనిత ఛాయావిధంబున నుండు, నీడాంబికమును జూచి మోసపోయి లేనిపోని యలజడికి బాల్పడితిని. ఎప్పటికి క్రీడావతులకు గాంతా జనోచితంబగు క్రిడయోరక్షణీయము. వినిసంతత్వరలో లొంగి పోయిన గౌరవముండునా? కావెన గొంతగొంత యవకాశము కల్పించుచు మనసిచ్చియు నీయనట్లు ప్రవర్తించవలయును. [[ప్రకా] మదవతీమదనా! పురుషులు తమయక్కరతీరిన తర్వాతముగ్ధులను పలుబాముల నొందింతురు. మొదటనే వారిచెలిమి యంగీకరింపకుండుట శ్రేయస్కరము.

సీ. నిర్వాజప్రేమిడి నెరపుశకుండల

దుష్కంతుచేఁ గడుదుఃఖపడదే

పతికష్టపడనుంచు వనికేగుదమయంతి

కోకను డెగగోసి కొనఁడెనలుఁడు

తపసి ఋణంబుభాగల జెట్టెనంచును
 సతినమ్మచే హరిశ్చంద్రనృపుడు
 నభిలోనభంగంబు సరిగొంద గాంచియు
 సమయంబుగాదనె శమననుతుడు

గీ॥ కాస నెవ్వరు పూటోండ్లకష్టసుఖము
 లరయుపాపంబునను బోరుధరణినాథ!
 యేల మిథ్యాప్రయత్నంబు లిపుడుచేయ
 వలదు బలవంతపరచుట వలదు వలదు.

వికృ—(తనలో) ఏమి? దీని వాక్యమాధుర్యము, అర్థగాంభీ
 ర్యము కల్పనాచమత్కారము. మహాపతివ్రతలచారిత్రమునుడుపుచున్న
 యది. తనయంతరమును వారియంతరమును సరయకున్నది. దీనిచాక చక్ర
 ము ముద్దుతోలకించున్నది. మారుకు క్రూరుడై పూముల్కుల ఆరపి
 డెందంబు చిందరవందంబు చేయుచున్నాడు. మాటలధోరణి కొంత
 యవకాశ మొసంగుచున్నది. ఐననిట్లనెదను. (పా) కా! చెలీ!

ఉ॥ కాలముదాటరానిదయి కష్టపరంపర జెందువేళ న
 చ్చీలవతుల్ తమంత నెక్కుశింతురు నాధులటలంచు నెంతయుం
 దాలిమితిల్పలేక కడుదైర్యముబూని జరించినంతె కా
 కోలలనామణీ! విభులునొందరజేసిరె బారిచాములకా.

కాంతా—కొలఁదిదివసంబులె నీకై వసమందుండి యెడబాయు
 నావలన పలమేమున్నది? కలకాలము సుఖించినగదా సంతోషము.

వికృ—అచిరకాలమైనను జన్మము తిరించునుగదా?

కాంతా—(చిరునగముతో) నాకోర్కెముందు దీరినగదా మీ
 కోరికతీరుట.

వికృ—అడుగుమిచ్చెదను.

కాంతా—నీముద్దుటుంగరము గత్తియునిమ్మా.

విక్ర—ఎంతవెట్టిదానవే. ముద్దుటుంగరమునా కోరెదవు. నా రాజ్యంబంతయు నీస్వాధీనంబుచేసిన యిష్టానుసారము మెలంగువాడనుగదా. (ముద్దుటుంగరము కత్తియునిచ్చి) సఖి నీముద్దుతీరినదికదా? నాకోకముద్దిమ్ము, (చెక్కిలి చుంబనము చేయఁబోవును)

కాంతా—[సిగ్గుతో జేయియడ్డముంచును]

విక్ర—[రెండవచెక్కిలి ముద్దిడి] ఏమినాజన్మధన్యత.

కాంతా—[తనలో] ఇప్పటికికదా నాపుట్టువు సార్థకమైనది. [ప్రకా] నాథా! నన్నిట సిగ్గుపరపకుము.

విక్ర—చుందరీ! ఆలతాకుంజమున విశ్రమింతుమురమ్ము.

[చేయిచేయి పట్టికొని నిష్క్రమింతుడు]

ఇ ది ప ం చ మ్మాంక ము .

కాంతామతి.

షష్ఠాంకము.

రంగము—రాజసభ.

(విక్రమార్కుడు, పరివారము, కుమారునితో కాంతామతి ప్రవేశించుచున్నారు)

విక్ర—ఓసీ! నీవు చెప్పకొనవలసిన దేదియో చెప్పకొనుము.

కాంతా—తామొక రాచకన్యను వివాహమాడుటయు, దాని నొక కారణంబున బంధనాగారంబున నుంచుటయు, అదియందే మరణించుటయు తమరు విన్నపింపజెందలేదుకదా?

విక్ర—ఔను.

కాంతా—ఆచనిపోయిన కాంతనుదలంచి నాముఖమొకసారి గొంచుడు, అప్పుడునే నెవతనో తమకు తెలియగలదు. [అని మేలిమునుగుతీసి ముఖము రాజునకుఁ గనఁబరచుచున్నది.]

విక్ర—చూచితిని.

కాంతా—దానిలక్షణంబు లెవ్వయైనను నాయాననంబున దోచినవా?

విక్ర—చనిపోయినదాని లక్షణంబులు నీముఖమున గనబడిన మాత్రమున లాభమేమి? మనుష్యులనుబోలు మనుష్యులుండరా? నీవు నాభార్యనని యెట్లురుజువు చేయుదువు.

కాంతా—దానికేమిలెందు. అదిచనిపోవునపుడొక కమ్మ వ్యాసియుండనే దానినిమీరు చూచుకొంటిరా?

విక్ర—చూచిన.

కాంతా—అందలి చివరవాక్యముల నొకసారి స్మరించెదరా?

విక్ర—స్మరించిన

కాంతా—తిరిగియొకసారి చదువగోరెదను

విక్ర—(నుంత్రివైపు చూచుచున్నాడు)

కాంతా—ఆగుము.

విక్ర—ఏమి?

మంత్రి—తనజేబునుండి కాగితముతీసి చదువుచున్నాడు!

కాంతా—ఆవాక్యము తిరిగిచదువుము.

మంత్రి—“నాజీవంబు బాసినతర్వాత నెటులున్న నల్లె చితిని జెట్టవలయునుగాని యొకరైన నంటరాదు.”

కాంతా—దేవా! ఇందలి యర్థమేమని యూహించితిరి?

విక్ర—ఏమున్నది. శవమెట్లున్న నల్లెయుంపుమని.

కాంతా—ఇందేదేని కపటముండవచ్చునని యిప్పుడు మీచిత్తంబునకు దోచినదా?

విక్ర—స్మృతి తప్పనప్పుడట్లు వ్రాయరాదా?

కాంతా—పోనిండు, తర్వాత నేమున్నదో?

మంత్రి—“ఇట్లు వ్రాసితినని బలవన్మరణము నందితినని యెంతురేమో?

కాంతా—దీనికేమనెదరు.

విక్ర—జంతుస్వాభావిక మరణమని తెల్పుచున్నది.

కాంతా—పై న నేమున్నదో?

మంత్రి—“జీవముండిన బునర్థశక్తిన మగునుగాత”

కాంతా—ఇప్పుడేమనెదరు.

విక్ర—“బ్రతికియుండిన తిరిగిచూడవచ్చు” నని దానియభిప్రాయము.

కాంతా—దీనివలన దానిమృతికపటమని తెలియుటలేదా?

విక్ర—ఔను అట్లేయనుకొందము. నీవునాజాయలెట్లగుదువు

కాంతా—నాథా! ఆకపటపు మృతినందిన దానను నేననిమనవిచేయుచున్నాను.

విక్ర—అట్లు మాయలుబన్నినందున నీకువచ్చినలాభ మేమి?

కాంతా—నాథా! వెనుక నాయుద్యావనమునందు నేను విహరించుచుండగా తామొకనాటి మధ్యాహ్నము నన్ను దాహమడుగలేదా?

విక్ర—నాకేమిజ్ఞాపకము. అనేక దేశములను తిరిగితిని.

కాంతా—అక్కడ మిమ్మొక రాచకన్యహేళన చేయలేదా?

విక్ర—[తనలో] “అడుది బొంకిన గోడ బెట్టునట్లును, మగవాడు బొంకిన దణ్ణికట్టునట్టు” ననుసామెత దీనియందు సార్థకమగుచున్నది.

ఎంతలోతునకు ద్రవ్యమన్నది. ఇతను దీనిబుద్ధివిశేషముపరీక్షించెదను.
నా కేమియు జ్ఞాపకములేదు. [ప్రకాశముగా]

కాంతా—బెను తమకు స్మరణరాకపోవచ్చును. దానిని వివరిం
ప ననుజ్ఞ దయచేయుడు.

విక్ర—మొదట నేచెప్పకొంటినిగదా?

కాంతా—చ” “అతిథినంతకు” అనిమీరంటిరి.

విక్ర—ఇట్లునుట నాకు నేడు స్ఫరించినది.

కాంతా—నేనును దానికి

గీ॥ నిన్నె నెమ్మనమున” అని జవాబిచ్చితిని.

విక్ర—జౌను.

కాంతా—తత్ఫలిజ్ఞాఫలమే యీకుమారుడు భవాత్మజుండు.

విక్ర—జౌనే; ఎంతటిమాయ పన్నితివి. అయ్యది మరణించిన
నీవేదియో మోసంబున నాశాయనని నమ్మింపజూచెదవా?

కాంతా—ప్రభూత్వంసమా! పోనిండు చెఱసాల గాయనియ
మించిన భటులనిందు పిలిపించెదరా?

విక్ర—[మంత్రవైపుచూచును]

మంత్ర—ఓరి వేగవంతా!

వేగ—చిత్తము మహాప్రభూ!

కాంతా—నాతండ్రిగారితో నాడుమాటాడుచుండగా నవుడు
నీవుంటినిగదా?

వేగ—అవును.

కాంతా—నేనాయనతో నేమంటిని?

వేగ—గుండముత్రవ్వించిన నందుబడిపోయెద నంటిరి.

కాంతా—నాథా! దీనికర్థమేమందురు.

విక్ర—ఏమున్నది. గోతబడి నశింతునని.

కాంతా—చిత్తము. అట్లనే (వేగవంతునితో) ఇంక నేమంటిని

వేగ—నాకథోమార్గమే శరణంటిరి

కాంతా—దీనికేమి యోచించెదరు?

విక్ర—నరకమే శరణనిభావము

కాంత—క్రిందిదారికి నథోమార్గమునరాదా?

విక్ర—అదియుగలదు.

కాంతా—(వేగవంతునితో) ఇంక నేమంటిని.

వేగ—నన్నుబోలు నిర్భాగ్యురాల నేలస్పృశించితి,, వంటిరి.

కాంతా—ఇందలిగూఢమేమని తలంతురు?

విక్ర—విచారసమయముచేనట్లు బలికియుండవచ్చును.

కాంతా—కాదుకాదు నారూపుననొక బామ్మచేయించుమని

విక్ర—(తనలో) ఎమిదీని నెఱజూతనము

శా॥ జౌరా! ఎంతటిజాణయీలలన మాయల్ బన్ని కన్గప్పి దా

గారాగారమువాసిపోయి తుదకుంగార్యంబు సాధించి పృ

జ్ఞారాహిత్యునిజేసె నన్నిపుడు రాజ్యంబంతబాలింపనీ

మారాకారుడనా కుమారుడగునా మాటాడనింకేటికికా.

ఐనను త్రమకులోత్పన్నుడు నిర్మలకీర్తిశాలియై యుండవలయును
దీనిమాటలపాటించి నేవరిగ్రహించినచో బ్రజలకు వీడారనుడగునో
కాఢోయని యనుమానము బాధించుచుండును. కావున దైవసాక్ష్యము
కలుగువరకు సంగీకరింపక బిగువుచేసెదను. ఓహృదయమా! పుత్రగా
త్ర)పరివ్వంగ నుఖాభిలాషవయ్యు కొంచెమోపికబట్టుము (ప్రకా) ఓసీ
ఎంతటిమాటకారివే? ఎంతటిమాయలాడివే? ఎట్టియద్యమముబూనితివి
పట్టపగలు కనుమూసి గంతగట్టజూచెదవా?

కాంతా—రాజేంద్రా! నాటిరాత్రి మనపడకటింటిలోని సంభా
ణమందు నేనాడినమాటలగూడ నొకసారి వినుశిక్షంపఁ గోరెదను.

విక్ర—ఏది?

కాంతా—గీ. నశుల మత్సరంబు,,... ఇందలిభావము విచారిం
చితిరా

విక్ర—ఓసి నీచురాల! ఇట్టి కల్పితంబులతో బ నేమి

కాంతా—రాజపురంధరా! తాము వేటకై దయచేసినప్పుడొక
నుందరింగూడితిరికదా? అయ్యదియును పరాకుపడితిరా?

విక్ర—(తనలో) దీనికేమని యుత్తరమియవచ్చును. అడవి
లోనిసంగతి దీనికెట్లు తెలిసినది. అంతఃపురమందలి వర్తమానములెట్లు
గ్రహింపగలిగినది. నిజముగానియ్యది ప్రజ్ఞావంతురాలు, నాతపంబు
సార్థకమొందినది. ఇట్టికీలవతి దొరకుటరాజ్యంబుకన్న నెక్కుడుగదా?
(ప్రకా) నా కేమియు దెలియదు.

కాంతా—నాథా! తెలియదందువా? దానికిమూలసంగినవ్రా
కావ్రా యీక త్రియు, ముద్దుటుంగరమును గనుడు, (అని క త్రియు ము
ద్దుటుంగరము నిచ్చును.)

విక్ర—నీవెన్ని ఛెప్పినను విశ్వసించను. వీనినెవరైన తస్కరించ
వచ్చును, లేదా నేనెక్కడనైన మరచిపోయిన నీకుదొరకవచ్చును.

కాంతా—ప్రాణనాయకా! ఇవన్నియు గల్గలేనా? తామునన్ను
బంధించిన గృహమందలి సురంగమును బరిశీలించెదరా?

విక్ర—ఇటీవలదస్కరు తెవరైన ద్రవ్వియుండరాదా?

కాంతా—మహానుభావా! నిద్రించువానిని లేపుట సుకరము
గానిమేల్కొనువానిలేపుట కెవరికిశక్యము? ఇక సమాధానములు మిమ్ము
మెప్పింపలేను వల్లభుడొల్లకున్ననిచే వారలకెవ్వరుదిక్కను సామెత నా
యందువర్తించినది. ఓసూర్యచంద్రాది జేవతలారా! మీరంట్లు నా
లకింపుడు. పంచభూతములారా! తటస్థభావమువిడచి సత్యముపలుకు
డు, నాపాతివ్రత్యమహిమ నిరూపింపుడు.

గీ. భర్తృపాదములనెపుడు స్వాంతమందు

దలచివర్తింతునేని నాధవుడు ధర్మ

శీలుఁడైనన్ను మన్నింపఁజెలఁగుదాన

నేనిమత్సరీత్యము నిల్పనెంతగాత

(తెఱలో నాకాశవాణి)

రాజా! ఈమెనీజాయ సంజేహమువలదు ఈకుమారుఁడు నీకు మారుఁడు. ఈమెపల్కినదంతయు యదార్థము అనుమానము మానుము పతివ్రత యననీమెయే,

విక్ర—(సభాసదుల వంకజూచి). వింటిరా! ఆకాశవాణివాక్కులు. నేనింతతడవు తర్కించకవిడిచినచో నిందలియదార్థము లోకమునకు దెలియకపోవచ్చును. (కాంతామతినిజూచి) సఖి! నీపాతివ్రత్యమాకాశవాణి నిర్ణయించినది. నీప్రతిజ్ఞ నిల్పుకొంటివి. కుమారా! ఒక్కసారిపచ్చినన్ను బిగ్గగాఁగిలిచుకొనుము. (అని కుమారునెత్తికొని ముద్దాడి) బోటీ! నీకార్యము సఫలీకృతమైనది. ఇకేమికావలెను.

కాంతా—సర్వమీదేరినది. ఐనను

గీ. సతులుపతులతో కలహంబుజల్పి నింద

బొందకుంటయు పతులును ముదముమీర

కాంతలంగని ప్రజలలోన గౌరవంబు

గాంతుగావుతేశీరమా కాంతుదయను

విక్రమార్కుఁడు—తథాస్తు

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది శ్రీసుందరరామ కరుణాకటాక్ష లబ్ధసరస కవితా

ధురీణ శౌనకసగోత్ర పవిత్ర కృష్ణయార్యపుత్ర

వేంకట రామాఖ్య ప్రణీతంబైన

కాంతామతి అను దృశ్య

ప్రబంధంబునందు

సర్వంబు వస్తాంకము

సంపూర్ణము

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు.

పాటలు.

1 [కాంతామతి]

నన్నింక-చూరుకేళి-గూడుమా మనోహరా-

ఆ-పంతుము-విడ-నాడ-జేయుమా॥ నన్నిం॥

శిరీష - కుసుమ - పేకల - చారు - శరీరా - మధన - శత - నుంద
రా - కారా-

కందర్ప - ధనుర్ముక్త - తీవ్ర - బాణా - సలంబులనకు- లో నైతిరా
శత్రుత్వ-మేల-జేచెదో-వి-శాలనేత్ర-ధీవరా॥ నన్నిం॥

2 [విక్రమార్కుడు-కాంతామతి]

వి-కలికి-నిను-నే-కలి-సెడ-నని-నీ

స్వప్నమందై నను - తలపక - జనుమా

కాం-ప్రాణవల్లభా - నన్ - మోహాబ్ధినిన్ - ముంచి - యిట్లు

పలుకన్-ధర్మమా- నన్నిట్లు- జేయగ - భావ్యమా

వి-ట-మాయూడి-నీ - వింక-బేలకుమా

రయమున-జనుమా- నోరు-మూయుమా

కాం-నాథా-యెంతగా-బ్రతిమి-లాడిన-

దయ-గనవేఱూ-మనోహరా

3 [చెరసాలయందు - కాంతామతి - తనలో]

బ్రహ్మ-వాత-దాట-తెరమా-తొలుత మహి-

రాజ్యపాలనము-సలిపిన-త్రిశంక-పుత్రుడు-అడవుల-

కపంబుల-బడలేదా

నశస్రవతి-వికృతుడై-ప్రేయసినడవి-వదలి-పిమ్మట-కష్టముల-

బడుచు-జనలేదా

నేనొకరై నె- పృథ్విక - గలిగితి నే- నిర్భయముగ- విధిగడు- వగ
దర-మగు నే॥

4 (చెరయందు కాంతామతి)

న్యాయమా-నన్నిటుల-జేయుట? నాథా-నా-ప్రాణనాదా
మీయనుగ్రహ-మిప్పటికై న-మూయబల్పవై-రా లేవా? ॥న్యాయ॥
తోడివారు లెల్ల-ప్రియులగుడి-సౌఖ్యముల దేలి-యాడు-మండ
నాపాపమా-విరహగ్ని-గూల ॥న్యాయ॥
మూడేండ్ల-నుండి-నన్ను-యీ కార-యందుంచుట-మీకు
శ్రేయమా-నాథా-ప్రాణనాథా ॥న్యాయ॥

5 (కాంతామతి)

ప్రాణేశా-నాపై నింత-పగయెందుకు మీకు ?
నానెవమదియేమి? నాతోడనుడువరాధా? పా॥
నన్నిటుల-నిరాకరించుట-న్యాయమా?
చను నే-కులనతి - నీవిధమనుట ఎన్నడుదయవచ్చునో-ఎప్పుడువ
త్తురోయని-జూచుచుండ- నేటితో-నున్నయయ్యె-చాయాశ॥

6 (కాంతామతి)

ఈశ్వరా-నాయెడల-నీ-కిట్టినిర్దయ-గల్గెనాపర-మేశ్వరా
శాశ్వతంబగు-ధర్మపేయై ఈశ్వర్యమని నమ్మి
యుంటి నేజగ-దీశ్వరా॥

7 (శక్తవర్ణ)

యింతా-ఘోర-మహానటంచు-నే-దలవనైతిగా
ధర్మసీలుడటంచు-నే-నాకొమరిక నివ్వ
నాకి॥ కారాగారమందు-కష్టపెట్టు చుండె
కనికరము లేక కలుషాత్ముడు

తానొకటి-దలంప-దైవ-మింకొకటి-తలంచుచునట్లు-సత్యమాయగా॥

మంగళం.

మంగళం భవంతు తేర మామనోహరా-సదా - అంగజానితుతపద

భవ-భంగఖగతు-రంగ-శదా శు ||

నీరజ-భవస్తోత్ర-నిర్జరరిపుజై త్త-నీల-వారిద-గ త్రనికుసమ

చారిత్ర-కారుణ్యభియాద-కాశహ స్తి-సూర్య-ప్రకాశ-దాన

పోష-జగదీశ-పరమేశా||

N.B. యీ పాటలు నాఅనుకుతిలేరిది ఎవ్వరు ముద్రింపఁగూ
డదు. 'కె, యస్' పి, రావు.

తెవ ఫారం మొదలు అఖరువరకు,

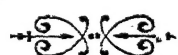
శ్రీచింతామణిమద్రాక్షరకాలయందు ముద్రింపఁబడియె, రాజమండ్రి—1928.

రోషనార

అను జహ్యరీబాయి

మహారాష్ట్ర నాయకమణియగు శ్రీ శివాజీ మహారాజు. ఔదార్యము రామసీహుని దేశభక్తి రామోజీ దుర్మోహము జాపూదురజాకుల హాన్వసంబాషణము చదివిన హాశ్చర్యము కలుగకపోదు యువరాజయొక్క యవ్యక్తపరిపాలన జహ్యరీబాయికి శ్రీశివాజియెడగల నిష్కల్గపప్రేమ ఆమె యుద్ధకౌశలము వేయేల ఒకొక్కరంగముందు విచారము ఆనందము భయము కలుగుజేయునని మేమునమ్ముచున్నాము చక్కనిసాంగు 28 గలపు వెల 1—0—0 కొద్దిరోజులువరకు పోష్టు మేమె భరించిపంపుదుము.

ప్రకటన.

మావద్ద అన్నిరకము పుబ్బు చత్వారము గలవారికి పనికివచ్చేవి సలవఅద్దములు విక్రయించబడును.

వలయువారు:— వి. బి. లత్సయ్య, రాజమండ్రి.

(నాగరాజా ఋతుశూలనివారిణి)

స్త్రీలపాలిటి వరప్రసాదము.

వేసవేలు యోగ్యతాపత్రికల నొనంగిరి.

త్వరపడుడు—

1శ్లో 1—8—0

1శ్లో 2—8—0

వి. నాగయ్య అండ్ కో, రాజమండ్రి.

హారతికర్పూరపు దండలు.

మేము అన్నిరకములు హారతికర్పూరదండలు సాదావియు జల్తా రుత్నోను మిరియాలపేర్లును పుల్లలును సరసమైనధరలకు విక్రయించెదము.

ఆకుల వెంకటగర్నము, రాజమండ్రి.

ఆంధ్ర నాటకములు.

గయోపాఖ్యానము చి ల	0	8	ప్రహేళిక	1	0
ప్రసన్నరామాయము డిటా	0	8	సంగీతసావిత్రి	1	0
పారిజాతసహరణము	0	8	సత్యవిజయము	1	0
చతురచంద్రహాస	0	8	శ్రీహాసము	0	11
బొబ్బిలిరామాయము శ్రీ కృ	1	0	కృష్ణరాయభారము	0	12
కలభాషిణి డిటా	1		కృష్ణరాయవిజయము	0	12
రాజభక్తి డిటా	0	8	మాదనమందరిపరిణయము	1	8
మోహినీ మనోహరము ,,	0	8	శ్రీనివాస కల్యాణము	0	8
వేణీసంపరము ప మ	1	0	సురాజున్దోలా	0	8
ఊర్వశి శాపవిమోచనము	1	2	వేళాపితృహాని	1	0
గర్వభంగము	0	12	మహానంద కో నం	0	12
ప్రతిజ్ఞాదామదనము	0	12	కన్కార దో సీ	0	12
శ్రీకృష్ణవిలాసము	0	12	కృష్ణకులభారము	0	12
గుహాబికావలి	1	0	మాలతీమధుకరము	0	12
పసన్ బికావలి	1	0	ప్రభావతిప్రద్యుమ్నము	1	1
ప్రతిజ్ఞాపాండవము	0	12	సరిపూర్ణభారతము	1	0
పాండవవిజయము	1	1	సుమతీదేవి	1	0
పాండవాశ్వమేధము	0	12	సువర్ణపాత్ర	1	0
పాండవప్రాసము	0	8	చంద్రకాంత	0	12
జయంతజయపాలము	0	12	చింతామణి కా నా	1	2
కనకతార	0	12	చంద్రపూహము	1	0
మహానంద (కొ త్తనాటకము)	1	0	కాంతామతి	0	12
సంపూర్ణ తరరామాయణము			పారిశాల స్వయంవరం	0	12
సాంగుతో	1	4	జారివిలాపం	0	12
బృంకాదహనము	0	10	వరవిక్రయం	1	0
కుశలవ	1	0	శతకంఠరామాయణం	0	12
ప్రమత	1	0	పాదుకాపట్టాభిషేకము	0	12
కృష్ణలీల	1	0	కలీదాసీయము	0	12
భీష్మప్రతిజ్ఞ	0	12	తులసిదాసీయము	0	12
శారదావిజయము	0	12	కోషనార-జవ్వారిబాయి	1	0
రసపుత్రవిజయము	1	0	చితలనరీయము	1	4
సారంగధర	0	8	నరూధి	1	4
పలయవారు—			విషాదసారంగధర	1	6

సంస్కృతాంధ్రబుక్కుడిపో, రాజమండ్రి.